

Йўлга кириб қолганликлари ва унинг оқибатлари ҳақидаги адабиётлар қўйилади.

3. «Оқ ажалнинг – қора қисмати»

Бу бўлимга гиёҳванд моддаларни доимий истеъмол қилувчи кишилар турли касалликларга йўлиқиш, инсон зурриётининг батамом бузилиши, ногирон болалар сонининг кўпайиши ҳақидаги адабиётлар қўйилади.

Гиёҳвандлик – умр заволи

Билимдонлар беллашувини ташкил қилишга тавсиялар

Танловнинг мақсади китобхонлар қизиқишини гиёҳвандлик ва у ҳақида ёзилган рисоалар, ҳамда гиёҳвандликни тарқатиши, унинг салбий оқибатлари, унга қарши курашиш билан боғлиқ бўлган асарларни фаол ўқиши орқали оширишдан иборат.

Беллашувни ўтказиш учун фаол китобхонлар орасидан 6-8 кишидан иборат бўлган 2 та билимдонлар гуруҳи тузилади.

Улар талаба ёшлар, юқори синф ўқувчилари, ишчилар бўлиши мумкин. Беллашув ташкилотчилари билимдонларга бериладиган саволларни тузиб чиқадилар. Сўнгра тузилган саволлардан айримлари танланиб, ҳар икки гуруҳга мўлжаллаб қўйилади. Ўз навбатида кутубхонада билимдонларга тайёрланган саволларга доир керакли адабиётлар ва вақтли матбуот саҳифаларида нашр этилган мақолалар тайёр туриши керак.

Беллашувга тайёрланиш жараёнида беллашув катнашчилари, албатта ўша манбалар билан танишиб, ўрганиб чиқишлари зарур.

Конференция олиб борувчиси куйидаги сўзлар билан уни очиши мумкин:

Ассалому алайкум, конференция қатнашчилари, азиз меҳмонлар! Барчамизга маълумки, асрмизнинг энг даҳшатли вабоси—гиёҳвандлик ер юзида кенг тарқалмоқда. Эртанги кунимиз, порлоқ истиқболимиз сарчашмалари бўлмиш ёш авлоднинг жисмонан соғлом, ақлан баркамол бўлиб вояга етишишлари, турли диний оқимлар, аср вабоси ҳисобланмиш гиёҳвандлик домига тушиб қолмасликлари йулида турли ишлар амалга оширилмоқда. Гиёҳвандлик нима? Гиёҳванд ким? Гиёҳванд моддалар ва унинг таъсири, оқибатлари қандай каби саволларга жавоб ва тушунчалар бериш учун, ҳозир сўзни Тошкент шаҳар наркология диспансери мутахассисига берамиз. Марҳамат!

Наркология диспансери мутахассиси: Ҳурматли конференция иштирокчилари! Гиёҳвандлик—наркомания киши организмнинг таъсирчан моддаларга ўрганиб қолишини англагани. Демак, навбатдаги «хузурбахш» самарага эга бўлиш учун фойдаланилаётган наркотик модданинг меъёри маълум даражада оширилиши талаб қилинади. Наркотик моддалар, улар қайси турга мансуб бўлишидан қатъий назар, одамни дастлабки найтларда енгил, хузурбахш кайфият оламига «парвоз қилдиради» кейин эса бора-бора тубанлик гирдобига тортиб кетади. Гиёҳвандликка берилганда, яъни наша чекканда, афъюн — кора дори, морфий, кокаин, героин ва яна бошқа турдаги наркотик моддаларни ичганда, чекканда, нишлаганида унинг бош миёсида жиддий ўзгаришлар содир бўлади. Гиёҳвандлар руҳий ва жисмоний таназзулга учрайди ва бунинг оқибати кўп ҳолларда зянгли бўлганини сизлар кўп эшитган бўлсангизлар керак.

5. Кокаин ўсимлигини биринчи ким аниқлаган ва унинг дунёга тарқалиш сабабларини биласизми?

(Америго Веспуччи ўзининг Шимолий Колумбиянинг Гуахирос ярим оролига уюштирган саёхати ҳақидаги қўлёзмасида ёзишича, оролдаги одамлар яшил ўсимлик баргларини доимо чайнаб юришган. Орол одамлари бадбашара ва хунук бўлишган. Уларнинг қўлида доимо кока ўсимлиги, иккинчисида эса оқ кукуи бўлган. Кўришиб турибдики, кокадан кокаин олиш усулини биринчи бўлиб Гуахирос халқи ўйлаб топган. Уни дунёга тарқалишига эва испан мустамлякчилари сабабчидир).

6. Президент И.Каримовнинг қайси асарида гиёҳванликка қарши курашиш ҳақида фикр-мулоҳазалари берилган?

(И.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараккиёт кафолатлари» номли асарида)

7. Наркотик моддаларнинг турлари ҳақида нималарни биласиз?

(1. Наша ҳосиллари: насадан тайёрланган наркотиклар – масалан, марихуанна наша баргидан қуритиб тайёрланса, гашиш – наша ўсимлигидан сиқиб олинган суюқлик. 2. Опиатлар: кукноридан тайёрланган наркотиклар – ханка, георин, кофеин. 3. Уйқу келтиралган седатив наркотиклар. 4. Психостимуляторлар. 5. Галлюцинациялар пайдо қиладиганлари. 6. Учувчи наркотик моддалар).

8. Дунё бўйича қанча киши героин, кокаин, марихуанна каби гиёҳванд моддаларни истеъмол қилади?

(Ҳозир дунёда 8 миллиондан ортиқ киши героин, 13 миллиондан ортиқ киши кокаин, 141 миллиондан зиёд киши марихуанна (наша) ҳамда 280 миллиондан

келадиган нарсаларни истеъмол қилиш билан ўз жонига ўзи қасд қилган бўлади.

Ҳадиси шарифда: «Қимқи ўзини бирор нарса билан ўлдирса, қиёмат куни дўзахда унга ўша нарса билан азоб берилади», дейилади.

Имом Аҳмад ва Ибн Можа ривоят қилган ҳадиси шарифда: «Ислоҳ динида ўзига ҳам, ўзгаларга ҳам зарар келтириш йўқ», дейилади. Гиёҳвандликнинг зарарлари эса беҳисобдир.

Гиёҳвандликка сарф этилган харажатлар шахсга ҳам, жамиятга ҳам иқтисодий зарар келтириш билан бирга бениҳоя исрофгарчилик ҳисобланади.

Бир ҳадиси шарифда: «Аллоҳ таоло сизларга бекорчи гап-сўзлар, қўп савол бериш ва молни беҳуда зое қетказишни ман қилади», дейилган.

Молу бойликни беҳуда ва бефойда сарф этиш, шариятда ҳаром саналганидан кейин, гиёҳванд моддаларидек қони зарар нарсалар учун сарф этиш нега ҳаром бўлмасин? Гиёҳвандликнинг салбий оқибатлари фақат муайян шахс ёки ижтимоий табақагагина эмас, балки, бориб-бориб, бутун мамлакатнинг соғломлиги ва барқарорлигига нутур етказиши ҳам мумкин.

Маълумки, ёшлар ҳозиримизнинг ярми бўлса, келажакимизнинг бутун бир яхлит кишиларидир. Улар орасида гиёҳвандликнинг тарқалиши ўта хатарлидир. Зеро, ёшлар – келажакдаги раҳбарлар, олимлар, мутафаккирлар, сиёсатчилар, иқтисодчилардир. Аҳолининг бу қисми гиёҳвандликка қанчалик қўп берилган бўлса, жамиятнинг келажаги шунчалик хавф-хатар остида қолади.

Ўз навбатида, гиёҳвандликнинг онлага етказилган зарарлари ҳам талайгина. Қолбуки, онла – жамиятнинг асосий хужайраси. У соғлом бўлса, жамият ҳам

соғлом бўлади, агарда у касалланса, жамиятнинг пойдевори дарз кетади, натижада унинг устига қурилган бино кулаши турган гап.

Аллох таоло Қуръони каримда мўмин-мусулмонларни эзгулик, хайрли ва савобли ишларга буюриб, ёвулик, ёмонлик ва гуноҳ ишлардан қайтариб турншликни фарз қилган.

Асримиз вабоси бўлган СПИД ва гиёхвандлик офатидан халқимизни ва келажак авлодни халос этиш, уларни моддий ва маънавий баркамоллик сари йўналтиришдек умумбашарий хайрли ишларда Аллох таолонинг ўзи ҳаммага мададкор бўлсин!

«Гиёхвандлик – умр кушандаси» мавзусида китобхонлар конференциясини ўтказиш сценарийси

Танлаб олинган мавзу бўйича китобхонлар конференциясини ўтказиш учун 1 ой олдин тайёргарлик ишлари бошланади. Бунинг учун аввал кутубхоналарда, муассасаларда, олий ўқув юртларида, мактабларда, жамоат ташкилотларида эълон ёзилади, таклифномалар қўрилади. Конференция учун жой, яъни кироатхона танланади, мавзуга бағишланган адабиётлар кўргазмаси ташкил қилинади. Адабиётлар кўргазмасидаги асарлар юзасидан обзор ўтказиш айти муддаодир. Тингловчилардан конференция вақтида мавзу ҳақида фикр-мулоҳаза билдиришлари сўралади.

Конференцияда педагоглар, турли фан соҳалари олимлари, ҳуқуқшунослар, диний қўмита ходимлари, нарқологик диспансер мутахассислари, ички ишлар ходимлари қатнашиши мумкин ва улар конференция ташкилотчилари томонидан таклиф қилинади.

Билимдонлар тўтиборни гиёҳвандликка оид асарлар, бу иллатни жамиятимизга солаётган хавфи тўғрисидаги мақолалар, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг гиёҳвандликка қарши қурашишга оид моддаларга қаратиш лозим.

Қуйида беллашувга қўйиладиган саволлардан намуналар келтирамиз.

1. Гиёҳвандлик нима?

(Гиёҳвандлик наркотик моддаларга, қайф қиладиган гиёҳларга ўрганиш, уларни доимо ва борган сари кўп миқдорда қабул қилишга мойиллик сифатидаги ўта оғир касалликдир. Бундай мойиллик жисмоний ва рухий тобелик натижасида юзага келади).

2. Гиёҳванд моддалар Ўзбекистонга асосан қайси давлатлар орқали кириб келади?

(Афғонистондан Тожикистон орқали Ўзбекистонга кириб келади).

3. Гиёҳванд ўртача неча йил умр кўради?

(Статистик маълумотларга кўра, гиёҳванд ўртача 25 йил умр кўради).

4. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг қайси моддаларида гиёҳвандлик, гиёҳвандлик воситалари билан шугулланувчилар учун жазо чоралари белгиланган? **Ў**

(Жиноят кодексининг 273-моддасида «Гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддаларини ўтказиш мақсадини кўзлаб қонунга хилоф равишда тайёрлаш, олиш, саклаш ва бошқа ҳаракатлар қилиш, уларни қонунга хилоф равишда ўтказиш», 275-моддада эса «Гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддаларни ишлаб чиқариш ёки улардан фойдаланиш қондаларини бузувчиларга бериладиган жазо чораларини ақс этган).

(Бу фожианинг олдини олиш учун аввало мактаб, маҳалла ва ота-оналарнинг ҳамкорлиги зарур. Халқ таълими ходимлари, ҳуқуқни ҳимоя қилиш органлари ва жамоатчилик ташкилотлари, ёшлар билан ишлайдиган мутахассислар ёшлар ўртасида гинёхвандликни олдини олиш буйича турли тадбирлар, жонли мулоқотлар, суҳбатлар, гинёхвандлик билан боғлиқ фожиалар ақс эттирилган видеотасвирларни намойиш этиш каби ишлар олиб борилиши керак).

14. Имом Муслим ривоятида нопок нарсаларни харомлигини қоралаб, қандай фикр билдирилган?

(«Маст қилувчи хар бир нарса – харомдир» Имом Муслим ривояти).

Кутубхоналарда китобхонлар учун қўшимча таркатма материал

Кутубхоналарда «Гинёхвандлик» мавзусига доир тадбирлар ўтказишда қуйидаги мазмунда китобхонлар учун мўлжалланган таркатма материал тайёрлаш тавсия қилинади. Материални адабиётлар кўргазмасига қўйиш ва тадбирлар ўтказишдан олдин китобхонларга тарқатиш тавсия этилади. Материалга қўшимчалар қиритиш ёки қисқартириш мумкин. Намуна:

«Болангиз гинёхванд моддаларга урганиб қолганини сезсангиз...» мавзусида

Э С Л А Т М А Л А Р

XXI аср вабоси номини ўринли эгаллаган гинёхвандликка чалиниш қандай осонлик билан кечса, ундан қутулиш эса ўта мураккабдир.

ди. Гиёҳвандлик воситаларини ўтказиш мақсадини қўзламай, оз миқдорда, ғайри қонуний тарзда тайёрлаш, олиш, саклаш, ташиниш ёки жўнатиш учун маъмурий жавобгарлик белгиланган (ЎзР МЖК, 56- модда).

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси (ЖК)да таркибида гиёҳванд воситалари бўлган экинларни экиш ёки епиштириш (270-модда), қонунга ҳилоф равишда эгаллаш (271-модда), ўтказиш мақсадини қўзлаб тайёрлаш, олиш, саклаш, ташиниш, жўнатиш (273-модда), гиёҳвандлик воситаларини истеъмол қилишга жалб этиш (274-модда), уларни ишлаб чиқариш ёки фойдаланиш қондаларини бузиш (275-модда), ўтказиш мақсадини қўзламай, қонунга ҳилоф равишда тайёрлаш, эгаллаш, саклаш ва бошқа ҳаракатлар (276-модда) учун жиноий жавобгарлик белгиланган.

«Гиёҳвандлик воситалари бўлган ўсимликларни экиш», дейилганда уларнинг уруғини махсус тайёрланган ерга сеппиш ёки қучатини ўтказиш тушунилади ва шу ҳаракатларнинг ўзи шахсни жиноий жавобгарликка тортишга асос бўлади.

«Гиёҳвандлик воситаси бўлган ўсимликларни етиштириш», дейилганда ҳар қандай ерда экилган ёки ўзи униб чиқиб, ўсиб ётган шундай ўсимликларни парвариш қилиш (суғориш, қоғиш, ўғит бериш ва ҳ.к.) тушунилади.

«Гиёҳвандлик воситаларини қонунга ҳилоф равишда эгаллаш», дейилганда уларни ўғрилиқ, фирибгарлик, ўзлаштириш, галтончилик, мансабни суистеъмол этиш, товламачилиқ, босқинчилик каби йўллар билан эгаллаш тушунилади.

Гиёҳвандлик воситаларини ўтказиш мақсадини қўзлаб тайёрлаган, олган, саклаган, ташинган шахс, агар шундай ҳаракатни биринчи марта содир этган бўлса ва

улар миқдори кўп бўлмаса, ўз ихтиёри билан айбини бўйинига олиб келиб, гиёҳванд воситаларини топишса, жазодан озод қилинади (273-модда).

Гиёҳванд воситаларини ишлаб чиқариш ва улар билан қонунга хилоф равишда муомала қилиш оғир жиноятчиликни, жинсий бизнесни келтириб чиқарали.

Ислоом – гиёҳвандликка қарши

Маълумки, XX асрнинг ўрталаридан ҳозирги кунга қадар гиёҳвандлик балоси бутун ер юзи бўйлаб кенг тарқалиб бормоқда.

Бу разолат манбаи бўлмиш афюнли гиёҳлар «лаззати»га берилиш ҳатто мактабларда таълим олаётган ёшлару институт талабалари, эркагу аёллар ўртасида баробар илдиз отиб, палак ёзаётганлиги ҳар қандай ақлидрокли кишини бефарқ қолдирмаслиги керак.

Аллоҳ таолонинг муборак сўзи бўлмиш Қуръони каримда тоза-поқ нарсаларнинг ҳалоли экани ва нопоқ нарсаларнинг ҳаромлигини одамларга билдириш Мухаммад алайҳиссаломнинг башариятга элчи килиб юборилаётгани сабабларидан бири деб кўрсатилган. Шунинг учун ҳам Пайгамбар алайҳиссалом: «Мас килувчи ҳар бир нарса – ҳаром», дедилар (имом Муслим ривояти).

Қуйида гиёҳвандликнинг ҳаромлигига далолат килувчи оят ва ҳадислардан намуналар келтирамиз:

«Ўз кўлларингиз билан ўзларингизни ҳалоқатга ташламайгиз!» (2:195).

«Ўзларингизни ўзларингиз ўлдирмангиз...» (4:29).

Аллоҳ таоло инсонларнинг ўз жонига қасд қилмаслиққа, шунингдек ўзгаларнинг ҳам қонини ноҳақ тўкмаслиққа буюради. Гиёҳванд эса охири ўлимга олиб

оргик киши сунъий наркотик моддалар истеъмол килади).

9. Гиёхванд моддаларни истеъмол килиш усуллари ҳақида қандай тушунчага эгасиз?

(Гиёхванд моддаларнинг турли хиллиги бонс уларни истеъмол килиш усуллари ҳам турличадир. Огий, гиёхванд моддалар чекиш, истеъмол килиш, хидлаш, игна орқали томирга юбориш усуллари билан, марихуанна каби дорилар эса чекиш, хидлаш, овқатга қўшиш билан қабул қилинади).

10. Гиёхванд моддаларга асосан қандай кишилар кўпроқ мойил бўлади?

(Одатда ўзини тия билмаган, руҳан заиф, продаси кучсиз, бировларга таклид қиладиган кишилар).

11. Гиёхвандларда қандай рухий ва жисмоний ўзгаришлар рўй берали?

(Рухий ўзгаришлар - тажанглик, кайфиятнинг тез бузилиши, хотира пасайиши, заифлик бўлса, жисмоний ўзгаришлар - кўп терлаш, юрак уриши тезлашиши, оғиз куриши ҳолати, оғиз кетиш, кўл-оёқнинг терлаши, суякларда оғрик пайдо бўлиш кабилар юзага келали).

12. Баъзи наркотик моддалар венага юборилади ва бир қанча касалликларни юзага келтиради. Уларни биласизми?

(Гиёхвандлик моддалари ифлос шприц игнаси орқали венага юборилса СПИД, захм, гепатит В ва С юкиш хавфи қатта бўлади, иммунитет жуда сусайиб кетади, хавfli йирингли-инфекцион касалликлар пайдо бўлади, мия, юрак ва ўпкага аслига келмайдиган килиб қаттиқ шикаст етказали).

13. Гиёхвандликни олдини олиш мақсадида қандай ишлар амалга оширилиши керак?

- тананинг турли соҳасида, айниқса қўл-оёқлар да нина санчилган жойларнинг излари мавжудлиги;

- юз терисининг ва қўзғиш кескин ва тез – тез кизариши:

- оғиз атрофидаги, бурун-оғиз учбурчагидаги терининг кизариб туриши, тери кучиши (бензин, ацетон ва шунга ўхшаш эритувчиларни хидлаш оқибатида пайдо бўлади).

Агар юкорида қайд этилган ҳоллар фарзандингизда учраса, шошилтич хулоса чиқаришга ошиқманг, врач – нарколог билан маслаҳатлашиб, ташхис аниқ қўйилганидан кейин, болаингизнинг ишончига кириб, ундан сўш боланинг ўзини гиёҳвандликдан даволанишга кўндириг:

- ҳеч вақтда дўк – пўписа қилманг;

- ваҳимага тушманг;

- болаингизни эҳтиёткорлик билан кузатинг, шубҳангизни билдириб қўйманг;

- болани кўркизманг, ҳеч қачон жазоламанг, жинга, иззат – нафсига тегадиган гапларни айтманг;

- болаингизга, у кириб қолган йўл қанчалик хавфли эканлигини ётиги билан тушунтиринг;

- боланинг «ўзим маҳсус даволанишсиз бу одатларимни ташлайман, мана кўрасиз», деган сўзлари га зинҳор ишонманг!

- болани врач-нарколог ёрдамида даволанишга кўндириг!

ТАДБИРЛАР

Куйида гиёҳвандликка қарши тарғибот ишларини олиб боришда кутубхоналарда ташкил этилиши мумкин бўлган тадбирларни тавсия этамиз.

ботиб коронги тушгач маҳкам ёпиб қўйилган шаҳар дарвозаси олдига шу шаҳарлик уч киши етиб келади. Уларнинг бири каердадир меҳмон бўлиб юрган ва кўнгил очалиган, хурсанд киладиган нарсалардан татиб кўрган. Бошқаси кўкнори қабул қилган. У: «Биз наҳотки, бу ерда тун бўйи совқотиб ўтиришимиз керак? Келинлар, бу дарвозани бузиб кирамиз-да, уйнимизга етиб оламиз», дебди. Шериги аъзойи-бадани бушашиб, мулраб, сўзга кириб: «Дарвозани бузишни, шовкин-суронни нима кераги бор. Келинлар, қулайроқ ўтириб оламиз-да, тонг отишини кутамиз, дарвозани ахир очишали-ку», дебди. Учинчиси наша чекиб, жуда безовталанган, ҳаёл суриб, шундай деган экан: «Очик саҳрода тунаб қолсак, бизга албатта кийин бўлади. Дарвозани бузиш ҳам керак эмас, биз кулф тешини орқали шаҳарга осонгина ўтиб кетамиз». Бу ҳикояда учта наркотик модданинг ўзига хос таъсири жуда тўғри келтирилган. Гиёҳвандликнинг ҳамма турида ҳам организм захарланади ва у жуда оғир кечали.

Ер юзининг турли минтақаларида гиёҳвандликнинг айрим турлари кузатилади. Гиёҳвандликнинг героннизм тури кейинги вақтда жуда кенг ва фожеали тарзда тарқалиб бормоқда. Гиёҳвандлик авж олишининг олдини олиш учун айрим мамлакатларда тегишли талбирлар амалга оширилган. Хусусан, Ўзбекистонда гиёҳвандликка қарши кураш қўмитаси ташкил қилиниб, давлат дастури ишлаб чиқилган. Республикада нарқология маркази ташкил қилинган ва бу марказда нарқология бўйича олим ва мутахассислар томонидан малакали кадрлар тайёрланиб, улар мамлакат минтақаларида гиёҳвандликка қарши кескин кураш олиб борали.

Гиёҳвандликка мубтало бўлган беморлар асосан шифохона (стационар) шароитида 2-4 ойгача даволаниб 4-5 йилгача амбулатория кузатуви ва ҳисобида бўладилар.

Гиёҳвандлик воситалари

Гиёҳвандлик воситалари – махсус рўйхатга киритилган ва давлат томонидан назоратга олинган, гиёҳвандликни келтириб чиқарувчи синтетик восита (препарат) лар ва ўсимликлардир.

Гиёҳвандлик воситалари рўйхати Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1988 йилги «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар билан қонунга ҳилоф равишда муомала қилишга қарши кураш тўғрисида»ги конвенциясида, шунингдек, гиёҳвандлик воситалари устидан назорат қилиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Давлат комиссиясининг қарорига (1995й. 1 апр.) 1-сонли иловада берилган.

Гиёҳвандлик воситалари сирасига марихуана, наша, каннабис смоласи, наша мойи, коралори, морфин, героин, коденн, эфедрон, кокаин ва бошқалар қиради. Гиёҳвандлик воситаларидан тиббий мақсадларда фойдаланганда Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан белгиланган тартибга қатъий риоя қилиниши керак. Гиёҳвандлик воситалари билан эркин муомала қилиш таъқиқланган.

Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 19 августдаги «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар тўғрисида»ги қонунга биноан, уларни ветеринария, илмий ва ўқув мақсадларида, экспертлик фаолиятида, жисмоний шахсларга бериш ва бошқа мақсадларда муомалада бўлиш шартлари ва тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқлана-

Ҳеч бир ота-она ўз фарзандида гиёҳвандлик белгиларини учратмаслигини чин дилдан истаймиз. Аммо, бахтга қарши, гиёҳвандлик иллатига дучор бўлганлар – болалар ва ўсмирлар орамізда учраб турганлиги аччиқ хақиқатдир.

Қуйида баён этилаётган белгилар фарзандингиздаги гиёҳвандлик иллатини тезроқ аниқлаб, уни бу «ок ажал» чангалидан ўз вақтида қутқариш учун имкон ярадади, деган умиддамиз.

Улар:

- кайфиятнинг кескин ўзгариши: халдан ташқари ҳушчакчаклик, кўтаринки кайфиятнинг бирданига тесқари томонга ўзгариши, тушуниб бўлмайдиган бефарқликка айланиш:

- бола (ўсмир) уйқусининг бузилиши кун бўйи уйқусираб, имиллаб юрган бола, кечга томон кучалан кўтаринки кайфиятда келиши, узок вақтгача уйқуси келмаслиги, кейинги кун и эса, яна ўша уйқу босиши, имиллаш ва ҳоказо ҳолатлар:

- овқат истеъмол қилиш одатининг ва иш-таҳанинг ўзгариши : кун бўйи ҳеч нарса емасдан оч ўтирган ва ўзининг оч қолганини сезмаган бола, кўчада айланиб келиб, бирданига жуда кўп миқдорда овқат истеъмол қилиши;

- ўқиш, иш, жисмоний тарбия, спорт ва уй юмушларига лоқайдлик, атрофдаги воқеа – ҳодисаларга мутлақо бефарқлик, ўта жижзақилик, тоқатсизлик, жаҳлдорлик, айрим ҳолларда йиғилоқиликнинг юзага келиши;

- ганирилаётган гапнинг тез «етиб» бормаслиги, гаплар (сўзлар)га «кеч» жавоб қайтариши, суствланиш ҳоллари:

- кўз қорачинининг кескин катталаниши ёки то-райиши, ёруғликда ҳам унинг ўзгармаслиги;

	кўرғазмаси ва обзори	китобхонлар оммаси
6.	«Наркотикларми ёки ҳаёт?» давра суҳбати. «Гиёҳвандликнинг пайдо бўлиши» мавзусида адабиётлар кўрғазмаси ва обзори	Тарихчилар, шифокорлар, ҳуқуқ тарғибот-органлари вакиллари, кенг китобхонлар оммаси
7.	«Гиёҳвандлик-бугун жаҳон муаммоси» мавзусида конференция. «Гиёҳвандлик-офат» мавзусида адабиётлар кўрғазмаси ва обзори	Тарихчилар, диншунослар, турли жамгарма вакиллари, талабалар
8.	«Бу ботқоқдан чиқиб бўлмайди» мавзусида адабиётлар кўрғазмаси ва кўрғазмадаги адабиётлар обзори	Кенг китобхонлар оммаси
9.	«Қора дорн»нинг қора излари» давра суҳбати. «Оёғи узун иллат» мавзусида адабиётларнинг очик кўрғазмаси ва обзори	Тарихчи олимлар, сиёсатшунослар, врач-наркологлар, кенг китобхонлар оммаси
10.	«Оқ ажалнинг-қора қисмати» мавзусида билимдонлар беллашуви. «Гирдоб: ундан қутулиш мумкинми?» мавзусида адабиётлар кўрғазмаси ва кўрғазмадаги адабиётлар обзори	Педагоглар, рухшунослар, тиббиёт ходимлари, талабалар, уқувчи ёшлар
11.	«Тубанликка олиб боровчи йўл» мавзусида баҳс ва мунозара ке-	Диншунослар, кенг жамоатчилик

• организм барча системаларининг заифлашиши (толерантликнинг пасайиши, яъни гиёҳванд моддаларнинг аввалги миқдорини кўтара олмаслик, хуморнинг сурункали давом этиши ва айрим ҳолларда полинаркоманиянинг вужудга келиши).

Гиёҳвандликка мубтало бўлган киши гиёҳванд моддаларни қайта-қайта ва кўпроқ миқдорда истеъмол қила бошлайди. Кейинчалик эса гиёҳванд моддаларсиз туролмайдиган бўлиб қолади. Бундай аҳволдан қутулиш ва ўзини бир оз енгил ҳис қилиш учун яна гиёҳванд моддага ружу қилади ва охир-оқибатда гиёҳванд моддаларга хирс кўйиш келиб чиқади. Организмнинг дастлабки химоя рефлекслари (кўнгил айнаши, қусиш) йўқолади. Бу даврда организмда гиёҳванд моддаларга нисбатан мойиллик шу даражага кучайиб кетадики, гўё бу моддалар аввалги таъсир кучини йўқотгандек бўлиб қолади, энди аввалгидек эйфория (кайф) ҳолатини ҳис қилиш, хуморни тарқатиш учун ўша моддадан кўпроқ миқдорда қабул қилгиси келади. Олдинига гиёҳванд модда бирмунча ёқимсиз таъсир кўрсатган бўлса, кейинчалик гўёки унинг ҳолатини «нормаллаштирган»га ўхшайди, бемор ўзини бирмунча яхши ҳис қилади, иш қобилияти, руҳи гўё тетиклашади, нировардида у ҳақиқий гиёҳванд бўлиб қолади. Гиёҳвандларда аввал руҳий ўзгаришлар (тажанглик, кайфият бузуклиги, хотира пасайиши) пайдо бўлган бўлса, кейинчалик жисмоний ўзгаришлар - жисмоний боғланиб қолиш синдроми (терлаш, юрак уриши, оғиз қуриши, озиб кетиш, кўл-оёқнинг титраши ва бошқалар) рўй беради. Агар гиёҳванд ўз вақтида наркотик моддани қабул қилмаса, организмда кучли руҳий ва жисмоний ўзгаришлар, яъни гиёҳвандликка ҳос оғир ҳолат - хуморлик синдроми пайдо бўлади.

Гиёҳвандлик опиомания (афюн кабул қилиш), морфинизм, героинизм кўрнинишида бўлади. Гиёҳвандликнинг нашавандлик, кокаинизм, никотинизм (тамакига ружу қилиш), теизм (аччиқ чой ичиш) ва бошқа турлари ҳам учрайди.

Майбаларда қайд қилинишича, наркотик моддалардан фойдаланиш кўхна заминлардан бери маълум. Қадим замонларда маросимларда, сизгиншларда, шунингдек, халқ таъобатчилигида ишлатилган. Тахмин қилишларича, нашанинг кайф берувчи наркотик таъсири ўсимликни ёқишдан, унинг тутунини хидлашдан бошланган бўлиши мумкин. Бундан неча асрлар бурун Мисрда нашадан наркотик модда сифатида фойдаланилган. Геродот ўз асарларида Ўрта Осиё кўчманчи қабилалари ҳаёти тўғрисида тўхталар экан, шундай давҳа келтиралади: кўчманчилар қатта гулхан атрофида ўтиришиб, ўтга наша ташлашар ва унинг хидидан, гўёки элинлар винодан маст бўлганидек, маст бўлишар экан.

Сукрот ҳаким (Гиппократ) асарларида қайд қилинишича, ҳинд нашаси Европага скифлар томонидан Троян урушигача бўлган вақтларда келтирилган.

Буюк энциклопедист олим Абу Али ибн Сино ўзининг «Тиб қонунлари» асарининг иккинчи жилдида нашанинг салбий таъсирини кўрсатиб ўтган. Жумладан, 634-курсаткич мақолада «...наша уругини қуп истеъмол қилинса, эрлик уругини кирқади», дейди. Шунингдек, 689-мақолада наша аъзоларни сусайтириши, кўзни хиралаштиришин, меъдага зарар етказишини кўрсатиб ўтган.

Икки ёки ундан ортиқ хил гиёҳванд моддани сурункали кабул қилиш – полинаркомания дейилади. Бу организм учун яна ҳам ҳалокатлидир. Шарқ халқлари орасида шундай ҳикоят бор. Қунлардан бир қун куёш

Т/р.	Тадбирнинг номи ва мавзуси	Қатнашувчилар
1.	«Гиёҳвандлик – ижтимоий иллат ёки унинг иктисодий ва маънавий зарарлари» мавзусида давра суҳбати «Кимга оғу кимга малҳам» мавзусида адабиётлар кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори	Қатнашувчилар Қорхона, ташкилот ва муассасалар ходимлари катнашгани зарур. Кенг китобхонлар оммаси, сиёсатшунослар, педагоглар, шифокорлар
2.	«Ёшлар гиёҳвандликка қарши» мавзусида давра суҳбати. Шу мавзуда адабиётлар кўргазмаси ва обзори	Сиёсатшунослар, педагоглар, олий ва ўрта махсус ўқув юрталари талабалари, ўқувчи ёшлар
3.	«Гиёҳвандлик – ҳаёт душмани» мавзусида савол-жавоб кечаси. «Тубсиз гирдоб» мавзусида адабиётлар кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори	Тиббиёт ходимлари, педагоглар, руҳшунослар, кенг жамоатчилик вакиллари, талабалар, ўқувчилар
4.	«Гиёҳвандлик ва давр» баҳс ва мунозара кечаси. «Инсонийлик қушандаси» мавзусида адабиётлар кўргазмаси ва обзори	Психологлар, педагоглар, сиёсатшунослар, кенг жамоатчилик вакиллари, талабалар
5.	«Ислом-гиёҳвандликка қарши» савол-жавоб кечаси. «Ёшлар ва гиёҳвандлик муаммолари» мавзусида адабиётлар	Диний қўмита вакиллари, педагоглар, руҳшунослар, кенг

Абдукодиров З. Иллатга қарши курашишда хамкорлик зарур //Қалқон.-2001.-№10.-Б.13-14.

Бозоров С. Гиёҳвандлик аср вабоси //Тошкент окшоми.-2004.-18 март.

Бош айбдор наркомафия: гиёҳвандлик – аср вабоси //Қалқон.-2003.-№7.-Б.22-23.

Бу ботқоқдан чикиб бўлмайдил: гиёҳвандлик иллат //Қалқон.-2000.-№10-11.-Б.60-61.

Гиёҳвандсиз дунё: [26 июнь гиёҳвандликка қарши курашиш куни] //Тошкент окшоми.-1999.-9 июнь.

Дадаев Х. Гиёҳвандлик ва ичкиликбозликдан холи бўлай десангиз? [Дорисиз лаволаш комплекси] //Оила шифокори.-2000.-5-11 дек; 12-18 дек.

Жалилов Г. Ўлимни муқаррар қилувчи офат //Сихат саломатлик.-2003.-№2.-Б.12-13.

Жўраев А. «Оёғи узун» иллат: аср вабоси //Қалқон.-2000.-№10-11.-Б.38-39.

Иброҳимова М. Гирдоб: ундан қутулиш мумкинми? //Қалқон.-2004.-№2.-Б.21-22.

Икромова Д. Гиёҳвандлик офат: [Нашавандлик касаллиги хақида] //Тошкент окшоми.-2002.-28 июнь.

Исроилов Д. Пухта ишлар самараси: [26 июнь халқаро гиёҳвандликка қарши курашиш куни] //Тошкент окшоми.-2000.-23 июн.

Йўлдошев А. Кимга оғу, кимга малҳам: ножўй иш – келтирар ташвиш //Қалқон.-2003.-№1.-Б.15-16.

Йўлдошев М. Гиёҳвандлик офат //Сихат-саломатлик.-2001.-№5-6.-Б.23.

Мустафоев И. XX аср балон қазоси //Сирли олам.-1998.-№7.-Б.10-11.

Мухторова М. «Ок ажал» нинг қора қўланқаси //Туркистон.-2004.-28 янв.

Бундай тадбирлар туркумини ташкил этиш учун кутубхоналарда мавзунинг асосий мазмунини китобхоналарга тушунарли шаклда етказиб бера оладиган саломатлик марказлари ходимлари, педагоглар, рухшунослар, диншунослар, ҳуқуқ-тартибот органлари ходимлари, жамоат ташкилотлари вакилларини жалб қилиш лозим.

«Оёғи узун» иллат

(гиёҳвандлик аср вабоси)

Гиёҳвандлик – наркомания – бангиллик – наркотик моддаларга ўрганиб қолиш, ружу қилиш, аниқроғи табиий ёки синтетик захарли моддалар (айрим дорн моддаларни)ни вақтинча ёки сурункасига истеъмол қилиш натижасида келиб чиқадиган касаллик ҳолати. Гиёҳвандлик организм соматик ва рухий ҳолатининг чуқур ўзгаришига сабаб бўлади ва гиёҳвандни таназзулга олиб боради.

Гиёҳвандла ўзини тўхтатиб бўлмайдиган даражада гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш майли пайдо бўлади, гиёҳванд модданинг миқдориغا нисбатан эҳтиёж, рухий ва жисмоний боғлиқлик орғиб боради. Гиёҳвандлик аста-секин бошланиб, сурункали лавом этади. Гиёҳванд моддалар дастлаб хушнудлик, димоғчилик, хотиржамлик хиссини уйғотиб, кайф қилдиради, кейин бора-бора бу касалликка айланади. Гиёҳвандлик икки залда авж олиши мумкин.

Биринчи ҳолда врач буюрган ва беморнинг рухи ҳамда кайфиятини ошириш хусусиятига эга бўлган дориларни узок вақт ва нотўғри қабул қилиш; оғрик, уйқусизлик ва бошқа дардлардан қутулиш мақсадида дори миқдорини ошириб бориш; дарддан тузалиб дорига унчалик эҳтиёж бўлмаса ҳам, уни қабул қилаверяш

натгжасида лориннинг наркотик таъсири ва миқдори орта бориб, пироварлида гиёҳванд модлага мойиллик кучайиб, у хумор қилдиган бўлиб қолади. Иккинчи ҳол-онгли равишда кайф килиш мақсадида гиёҳванд моддаларга ўрганишдир.

Гиёҳвандликка, одатда ирқаси кучсиз, ўзини тия олмайдиغان, ўткир сезгиларни ўзида синаб кўришга қизиқувчан, руҳан занф ва ўта хулбин кишилар берилувчан бўлади. Ёшлар тарбиясидаги нуксон ва камчиликлар, гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиб юрувчи катта ёшдагиларга тақдир ва ҳавас, оилاداги нохуш шароит (ота-онанинг ичкиликбоз ёки гиёҳванд бўлиши) ҳамда гиёҳванд моддаларнинг осон топилиши ёки қўл остида бўлиши ҳам гиёҳвандликка сабаб бўлиши мумкин.

Гиёҳвандликка мубтало бўлганларда хасталик борган сари кучая бориб одатда қутилмаган ёмон оқибатларга олиб келади. Гиёҳвандлик эйфориясида, яъни кайфи чоғлиқда 2 босқич кузатилади: қиска муддатли – 1-5 дақиқа давом этадиган ўткир ҳиссийатли босқич (ҳақиқий эйфория) ва узок (1-3соат) чўзилдиган бўшаниш, тинчланиш даври. Бу босқичларнинг қиска ёки узок бўлиши қандай гиёҳванд модда қабул қилинганлигига ва миқдorigа боғлиқ. Гиёҳвандликнинг ҳамма тури ҳам ўз ривожида гиёҳванд моддаларга ўрганиб қолиш йўли билан гиёҳвандлик синдромининг шаклланишига олиб келади. Бу синдромнинг ривожланишида ҳам 3 босқич фаркланади:

- гиёҳванд модлага нисбатан организм реактивлигининг ўзгариши ва рухий боғланишининг пайдо бўлиши;
- хумор (абстинент) синдроми кўринишида жисмоний боғланишнинг юзата келиши;

	часи. «Ажал уругини сочаётганлар» номли адабиётлар кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори	вакиллари, кенг китобхонлар оммаси
12.	«Биз XXI асрда гиёҳвандсиз ва СПИДсиз яшаймиз» мавзусида давра суҳбати. «Кўза кунда эмас, кунда сина- ди» адабиётлар кўргазмаси ва обзори	Саломатлик мар- казлари ходим- лари, жамоатчи- лик вакиллари, талаба-ёшлар
13.	«Наркобизнесга йўл йўқ: 1 март гиёҳвандлик ва гиёҳванд мол- далар савдосига қарши курашиш куни» мавзусида конференция. «Жаҳаннам йўли: наркомания XXI аср вабоси» мавзусида ада- биётлар кўргазмаси ва обзори	Ҳуқуқ тарғибот органлари хо- димлари, сиё- сатшунослар, та- рихчилар, педа- гоглар, жамоат- чилик вакиллари, кенг китобхонлар оммаси
14.	«Куйшни тўсмоқчи бўлган «гуллар» мавзусида адабиёт- ларнинг очик кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори	Кенг китобхонлар оммаси

Адабиётлар

Каримов И. Мақсадимиз тинчлик, барқарорлик, ҳамкорлик. -Т.: Ўзбекистон, 1995.-48 б.

Каримов И. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт қафолатлари. -Т.: Ўзбекистон, 1998.-432 б.

Абдуллаев М. Гиёҳвандлигини ҳалокати ёхуд бир умр кишиларга зиён етказган кимсанинг қисмати. //Қалқон.-2000.-№6.-Б.42.

Шорин Т. Наркомания ва хамшира?: Маҳорат синови //Хамшира.-1999.-№2.-Б.14.

Юнус Абдураззоқ хожи. Ислом – гнѣхвандликка карши //Имом ал-Бухорий сабоқлари.-2003.-№4.-Б.289-290.

Ўлжабоев Н. Наркобизнесга йул йук //Тошкент хакикати.-2004.-28 февр.

Гойибов Ж. «Ок ажал»нинг-қора қисмати [гнѣхвандлик тўғрисида] //Сирли олам.-2001.-№5-6.-Б.8.

*Кимки боқмабдур иштин пойига,
Ҳеч ҳисоби бўлмаган армонига.*

*Бирор ишга киришган одам аввал
ул ишнинг оқибати нима бўлиши-ми
яхшилаб ўйлаши керак. Уйламасдан
қилтинган ишнинг оқибати «вой» бўлади.*

XXI аср шилдат билан тезлашиб бормоқда. Инсоният эски асрдан янги асрга, иккинчи минг йилликдан учинчи минг йилликка охирагача кадам қўйди. Қачонлардир инсониятни ибтидоий ҳолатдан олиб чиқиб, «homo sapiens» га, яъни ақлли мавжудотга айлантирган Шарқ ва Ғарбдаги тамаддун тизимлари кун жихатдан ўз куч ва имкониятларини сарфлаб бўлди.

Одамзол умумсайёравий тамаддун танглиги бўсағасида турибди: у умумий иқтисодий издан чиқиш, ижтимоий бекарорлик, жиддий маънавий муаммолар натижасида фалаж бўлиб қолди. Дунёнинг кўпгина мамлакатларини ўз домига тортаётган СПИД, гиёҳванд моддалар, халқаро террорчиликнинг кучли тўлкини каби бало-қазоларнинг тез ёйилиши билан боғлиқ кейинги пайтдаги воқеалар инсон ҳаётини бутунлай ҳавф остига солиб қўйди.

Дарҳақиқат, гиёҳвандлик бугунги кунда бутун дунё аҳлига жиддий ҳавф солмоқда ва бу иллатга қарши мурасасиз кураш олиб борилмоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қошида гиёҳвандлик ва психотроп моддаларнинг ноқонуний айланishiни назорат қилиш кумитаси ишлаб турибди. Гиёҳвандликка қарши кўплаб давлатларда муайян тадбирлар, йирик-йирик лойиҳалар амалга оширилмоқда. Лекин, бу борада амалга оширилатган ишларни янада жонлантириш, бугунги кунда гиёҳвандликка қарши курашнинг асосий омилларидан

бўлган-жаҳон ҳамжамиятини кучайтириш бўлса, иккинчидан, нисонлар онгига гиёҳвандликнинг оғир оқибатларга олиб келувчи, унглаб бўлмас фожеага етакловчи «оғу» эканлигини сингдириш лозим.

Сир эмаски, ҳозирги пайтда гиёҳвандлик иллатига дучор бўлганларнинг кўпчилигини ёшлар ташкил этади. Ҳаётий тажрибадан кўриш мумкинки, кўп ҳолларда айрим ўсмирлар то гиёҳвандлик йўлига киргунларигача спиртли ичимлик ичиш, тамаки маҳсулотларини чекиш билан шугулланганлар, кейинчалик аста-секин гиёҳвандлик моддасига ўтганлар.

Гиёҳвандликни олдини олиш, унга қарши курашиш, гиёҳвандларни даволаш масаласи кўпчиликнинг диққат эътиборида. Гиёҳвандликка қарши биргалашиб курашиш лозимлигини тушунган ҳолда кўплаб халқаро дастурлар, режалар ишлаб чиқилмоқда, халқаро конференция ва симпозиумлар ташкил этилмоқда. Наркотик ва психотроп моддаларнинг тарқалишига йўл қўймаслик мақсадида, амалга оширилаётган ишларга қарамай, у барибир ҳудуддан ҳудудга кўчиб юрибди.

Биз мазкур қўлланмада гиёҳвандлик ҳақидаги баъзи бир маълумот ва фнкрларни билдиришни жоиз деб топдик. Ушбу қўлланманинг мақсади гиёҳвандлик иллатининг асл моҳиятини китобхонларга етказиш, аср муаммоси бўлган гиёҳвандлик, унга қарши курашга кенг халқ оммасини жалб этишда кутубхона ходимларига кўмак беришдир.

Бу иллатга қарши курашда кутубхона ходимлари шу мавзудаги адабиётларни тарғиб этиб, комплекс тадбирлар: давра суҳбатлари, конференциялар, билимдонлар беллашуви, баҳс ва мунозара кечалари, савол-жавоб кечалари, адабиётларнинг очик кўргазмалари кабиларни ўтказиши мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз.

Муҳаммадиев С. «Ок ажал»га йўликманг: [Гиёҳвандлик] //Соглом авлод.-2003.-10-16 апр.

Неъматов Э. Ёшлар ва гиёҳвандлик муаммолари //Қалкон.-2004.-№1.-Б.19-20.

Пирматов Р. Куёшни тусмоқчи булган «гуллар» //Қалкон.-2001.-№4.-Б.55

Раҳмагов М. Ишонч пунктларни ишляпти //Сихат саломатлик.-2003.-№5-6.-Б.7.

Саломов Б. Гиёҳвандлик – ижтимоий иллат ёки унинг иқтисодий ва маънавий зарарлари: иқтисод ва молия //Ҳаёт ва иқтисод.-1991.-№11.-Б.56-57.

Солнев М. «Ок ажал» ёки эълон қилинмаган уруш: аср вабоси //Қалкон.-2001.-№4-5.-Б.54.

Тошпўлатов Т. Гиёҳвандлик – давр офати //Саҳоват.-2002.-№6.-Б.21-22.

Тугалов Р. Оғуфурушларга шафқат йўқ: гиёҳвандлик иллат //Қалкон.-2002.-№1-2.-Б.65-66.

Убайдуллаев А.М., Аъзамов Р.А. Қашандалик умр заволи.-Т., 2002.-17 б.

Улуғхўжаев Т. Гиёҳвандлик умр эгови //Сихат саломатлик.-1991.-№10.-Б.67.

Улуғхўжаев Т. Гиёҳвандлик ҳаёт душмани //Сихат саломатлик.-1992-№11-12.-Б.12-13.

Упа ўрнига героин ёки гиёҳвандлик моддаларини ташишга уринган аёлларнинг макру хийлаларни ҳақида //Қалкон.-2(XX).-№1-2.-Б.48-49.

Усмонов Э Жаҳаннам йули: наркомания XX аср вабоси //Қалб кўзи.-2000.-2 февр.

Шифокор – ажал элчиси: гиёҳвандлик иллат //Қалкон.-2003.-№12.-Б.22-23.

Шовоҳобов Ш. Қора ажалдан сакланнинг //Сихат саломатлик.-2002.-№5-6.-Б.20.

Кобилова Г. Меҳримизни дариг тутмайлик
//Саховат.-1999.-№2.-Б.16.

Кодиров Н. Бундан ортик бахт йўқ ҳаётда: [2004
йил – Меҳр ва мурувват йили] //Туркистон.-2003.-11
дек.

Кодирова А. Бор бўлсин оқибат. бор бўлсин меҳр
//Кишлоқ ҳаёти.-1995.-29 сент.

Қосимова М. Ватан меҳри юракларга қувватдир
//Маҳалла.-2004.-14янв.

Қурбонов Ш. Меҳр-мурувват маданияти //Халқ
сўзи.-2004.-6 янв.

Ҳайдаров А. Меҳр ва мурувват бебаҳо қадрият
//Халқ сўзи.-2004.-4 июнь.

Ҳамроев Ф. Меҳр ва мурувватнинг улуг дунёси
//Ўзбекистон овози.-2004.-7 февр.

Ҳамроев М. Меҳр билан яралган: [Шеър]
//Тошкент окшоми.-2004.-6 янв.

Босишга рухсат этилди "27" 09 2004 йил
Бичими 60/84нашр. т.300 нусха. Буюртма № 262

Тошкент. Х.Сулаймонова кўчаси. 33. Алишер
Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси
босмахонасида чоп этилди

МУКАДДИМА

«Меҳр ва мурувват» деганда биз аввало, жамиятимизда меҳр-шафқатга муҳтож бўлган ногиронлар ва етим-есирларга, бева-бечораларга, боқувчиларидан жудо бўлган, ёлғиз яшаётган одамлар ва кексаларга ғамхўрлик кўрсатишни тасаввур қиламиз.

И.Каримов

Мустақилликнинг илк кунлариданоқ мамлакатимизда инсон эрки, унинг бахт-саодати бош гоълардан бирига айланди. Мана неча йилдирки, ҳар янги йил юртимизга янги бир хайрли ном билан кириб келади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг ташаббуси билан 2004 йил «Меҳр ва мурувват йили» деб эълон қилинди.

Бу борада қабул қилинган «Меҳр ва мурувват йили» давлат дастури республикамизда аҳолининг ижтимоий муҳофазасини кучайтириш, муҳтож бўлган, кам таъминланган тоифалар, оила ва инсонларга кўмак бериш, бу борадаги ҳуқуқий-меъёрий негизини такомиллаштириш, ногиронларга, қаровчисиз қолган ва боқувчисини йўқотган фуқароларга, ёлғиз кексаларга ёрдам ва кўмак бериш, давлат ва нодавлат ташкилотларни, ўзини-ўзи бошқариш органларининг меҳр ва мурувват йўналиши бўйича фаолияти ва масъулиятини кучайтириш, ногиронларни, боқувчиси-дан жудо бўлган фуқаролар ва ёлғиз кексаларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга доир аниқ чоратadbирларни рўёбга чиқаришга қаратилди.

Конституциямизнинг 39,45 ва 64 - моддаларида, Вазирлар Маҳкамасининг қарор ва фармонларида меҳнатга лаёқатсиз ва ёлғиз кексаларни, етим болаларини ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, ногиронларининг ҳуқуқлари ҳамда манфаатлари конун йўли билан юксак даражада қўллаб-қўллаш.

Давлатимиз ва жамиятимиз томонидан ногирон, етим-есирлар, бева-бечоралар, ёлғиз қарияларимизга эътибор бутун йил мобайнида қилинган ишларнинг бош мезонига айланаётгани бутун халқимизни қувонтирмоқда.

«Меҳр ва мурувват йили» нинг асосий вазифаларидан бири, ногирон, ёлғиз кексалар, етим-есирлар, бева-бечоралар, кам таъминланган оила ва ижтимоий ҳимояга муҳтож кишиларга ёрдам бериш каби ишларни бажариш ҳисобланади. Шунингдек, улғайиб келаётган авлод оғинга меҳр-мурувват тушунчасини сингдириш ва уларнинг феъл-атворида раҳм-шафкат туйғусининг устувор бўлиши таъминланиши керак.

Буюк мутафаккир ва алломалар, шоир ва ўзвчилар томонидан яратилган меҳр ва мурувват гояларини ўзинга сингдирган ахлоқ, тарбия масалалари, ватанга меҳр, халқпарварлик, ватанпарварлик, инсонпарварлик, меҳр-шафкат, хайр-эҳсон, саховатпешалик, меҳр-мурувват маданиятини шакллантириш, урф-одатлар, миллий ва анъанавий кадриятларини эъзозлашга доир бир қатор рисоалар кутубхоналар жамғармасидан ўрин олган.

Шунингдек, меҳр-мурувват, хайр-эҳсон, мурувватпешалик, саховатпешалик ҳақида мақолалар ҳам чоп этилган. Вақтли матбуот саҳифаларида шеърлар, ривоятлар, ҳикоялар ҳам бериб борилмоқда. Мавжуд

Убайдуллаев Т., Содиков А. Мехр колур, муҳаббат колур //Саховат.-2003.-№2.-Б.12.

Усмонова Н. Аёл-мехр ва садокат тимсоли //Қишлоқ ҳаёти.-2004.- 6 март.

Файзиев О., Шукуров М. Мехр ва мурувватни ёшлар қандай тушунади? //Туркистон.-2004.-21 янв.

Хайр-эхсон қасидаси: [Шеър] //Нарзуллаев Н. Мурувват: Шеърлар: Қушиқлар.-Т.: Камалак, 1994.-Б.94.

Хотамов А. Мехрибон бўлмагунча...: [Ҳикоят] //Нуроний.-2001.-нояб. (21)

Худойбердиев А. Бор бўл, диёнат! [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Халқ сўзи.-2004.-11 июнь.

Чориева М. Мехр бозори: [Ҳикоят] //Бир сафда.-2001.-№2.-Б.15-16.

Шодмоналиев О. Саховатпешалар //Халқ сўзи.-2004.-11 май.

Шоир ижодида мехр ва мурувват //Тошкент ҳақиқати.-2004.-7 февр.

Шукур Курбон. Мехр ва мурувват йили келди: [Шеър] //Қадрият.-2004.-10 янв.

Шукуров О., Усанов О. «Мехрибонлик уйи»нинг эркатоилари: [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Халқ сўзи.-2004.-6 февр.

Эзгулик йўлида //Бир сафда.-2000.-№3.-Б.10.

Юсупова Т. Мехр-оқибатдан айирмасин //Оила ва жамият.-2002.-1-8 янв.

Юсуф Муҳаммад. Мехр колур: [Шеър] //Қишлоқ ҳаёти.-2002.-31 авг.; Миллий тикланиш.-2004.-5 март.

Ўсаркулов М. Мехр; Ботмасни: [Шеърлар] //Бир сафда.-2001.- №6.-Б.23.

Қаҳҳоров Б. Ёлғизлар – ёлғиз эмас //Саховат.-1997.-№5.-Б.10.

Санаев Ф. Мехр-мурувват улмас кадрият //Халқ сўзи.-2004.-13 март.

Сатторов Б. Мехр нури //Халқ сўзи.-2004.-15 май.

Сафаров М. Мурувват ёшлар калбни бозайди //Халқ сўзи.-2004.-11 февр.

Собиров А. Инсонийликнинг фарзи ва қарзи //Ўзбекистон овози.-2004.-20 май.

Собиров Н. Кўзларга нур ниди: [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Халқ сўзи.-2003.-25 дек.

Соифназарова Ф. Оила саодатининг калити: [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Нуроний.-2003.-26 дек.-1 янв.

Солиев И. Мехр ва мурувват миссияси //Тошкент окшоми.-2004.-26 февр.

Султонмурод Олим. Сахий ва ахий //Хуррият.-2004.-28 янв.

Султон Мурод. Мехр кўрсат, мурувват қил: [Шеър] //Қадрият.-2004.-10 янв.

Тошев И. Саховат умрбоқийликдир //Қишлоқ ҳаёти.-2004.-27 янв.

Тулаганова М. Қадрлайлик, мехр улашайлик //Тошкент хақиқати.-2004.-7 янв.

Тура Жуман. Мехр ҳақида: [Шеър] //Маърифат.-2004.-29 май.

Тура Жуман. Мурувват: [Шеър] //Қишлоқ ҳаёти.-2004.-12 март.

Турасев Х. Қарияларга мехр улашиб //Саховат.-2000.-№3.-Б.31.

Туракулова С. Ногиронлар давлат муҳофазасида: [Чет элларда] //Бир сафда.-2000.-№2.-Б.2-3.

Тўхтамирзаева М. Кўзи ожиз учувчи //Моҳият.-2004.-20 февр.

рисолачлар ва мақолачлар кутубхона каталог ва карто-текаларида акс эттирилган.

Кутубхоналарнинг вазифаси меҳр-мурувват, хайр-эҳсон, инсонпарварлик гоյлари акс этган бадний, тарихий, педагогик ва урф-одатлар, кадриятлар, одоб-ахлоқ, панд-насихатга онд асарларни чуқур, ҳар томонлама урганиш ва китобхонлар уртасида тарғиб қилишдан иборат.

Бу ишда кутубхоналар тарғиботнинг илмий-амалий семинар, илмий-амалий конференциялар, учрашув ва савол-жавоб кечалари, давра суҳбати, билимдонлар беллашуви, шеърхонлик беллашуви, мавзули ва мунозара кечалари, адабий бадний мусиқали кечалар, китоб кўргазмалари сингари турли-туман шакл ва усулларидан фойдаланишлари мумкин.

Бундай тадбирлар туркумини ташкил этиш учун кутубхоналарда мавзунинг асосий мазмунини китобхонларга тушунарли шаклда етказиб бера оладиган диншунослар, тарихчилар, файласуфлар, сиёсатшунослар, ҳуқуқшунослар, адабиётшунослар, санъаткорлар, жамоат ташкилотлари вакиллариини жалб қилиш мумкин.

Кутубхоналарга «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик марказининг жойлардаги бўлимлари, «Опти мерос», «Соғлом авлод учун», «Экосан», «Маҳалла», «Нуроний», «Меҳр-шафқат ва саломатлик», «Сен ёлғиз эмассан», «Наврўз», «Оила тиббиёт маркази», «Ногиронлар», «Меҳрибонлик», «Ногиронларга ижтимоий ёрдам», «Кўзи ожизлар», «Кар-соқовлар», «Халқаро Қизил хоч ва Қизил ярим ой» жамиятлари, «Қамолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, «Истеъдод» жамғармаси, хотин-қизлар кўмитаси ва бошқа жамғармалар билан амалий ҳамкорлик урнатиш тавсия қилинади.

Ушбу методик-библиографик қўлланманинг мақсади меҳр ва мурувват туғрисидаги маълумотларни, ахборот материалларини китобхонларга етказиш, тарғиб қилишда кутубхона ходимларига ёрдам беришдир.

Бу методик-библиографик қўлланмада «Меҳр ва мурувват йили»га бағишланган талбирларни ўтказишда кутубхоначиларга ёрдам бериш мақсадида китобхонлар билан ишлашнинг айрим шакллари кўриб чиқилган.

Меҳр-мурувват – инсон гултожи

Мурувват асли не – мурувват бир гул,
Бир гулки, боғбони меҳр бўлади.
Қай дилга бу гулнинг бўйи бегона,
Унинг дунёсида дунё куяди.

О.Очилова

Меҳр-мурувват халқимизнинг қадимий қадриятларидан. Ҳар бир виждонли, динonatли одам калбида у яшаган ва яшаб келмоқда. Меҳр-мурувват олий фазилат сифатида инсонлар калбида узок умр кўриб, олқишларга сазовор бўлган.

Меҳр ва мурувват – улуг тушунча. Унинг заминида бағрикенглик, ўзаро меҳр-оқибатлилик, дўстлик, ҳамжихатлик, оила манфаатлари, ёшлар тарбияси сингари катор фазилатлар мужассамдир.

Ҳар бир ижтимоий тузум келажаги, инсоният истикболи, кишиларнинг ҳаёт ва турмуш даражаси фан ва маланият ҳамда қадриятлар тараққиёти билан бевосита боғлиқдир. Ижтимоий тузумнинг ҳар бирида ўзига хос ва мос ватанпарварлик, инсонпарварлик, дўстлик, яхшилик қилишга иштиёқмандлик, меҳр-шафқат, меҳр-мурувват кўрсатиш каби улуг ғоялар бўлган.

Норматов И. Муҳтожга меҳр керак //Кишлоқ
хаёти.-2004.-13 февр.

Нормуродова М. Ота утирган уй томида юриш
ҳам одобсизлк саналган //Халқ сўзи.-2004.-27 янв.

Нормуродова М. Саховат улугликини оширади:
[2004 йил – Меҳр ва мурувват йили] //Халқ сузи.-2003.-
20 дек.

Норқобил Қучқор. Меҳр кудрати //Кишлоқ
хаёти.-2004.-19 февр.

Норкул Ҳамид. Меҳрдан қарздормиз, меҳрга
зормиз //Тошкент ҳақиқати.-2004.-10 март.

Орипов А. Меҳр: [Шеър] //Ўзбекистон овози.-
2004.-21 февр.

Раҳимбоева Қ. Меҳрнинг бир маъноси – қуёш
//Миллий тикланиш-2004.-5 март.

Раҳматов Ж. Мени ёлғиз қўйманг: [Шеър]
(Ногирон боланинг юрак нидоси) //Бир сафда.-2000.-
№6.-Б.18.

Раҳматуллаев А. Меҳр билан гўзалдир олам
//Маърифат.-1999.-13 окт.

Раҳмонов Р. Қариндошнинг меҳри булак
//Маҳалла.-1994.-4 сент.

Рузи Ш. Қўнғлида меҳр булса... //Саховат.-2000.-
№1.-Б.4-5.

Садоний Шамсиддин. Меҳр булсин олтин остона:
[Шеър] //Ўзбекистон овози.-2004.-14 февр.

Саидова А. Эзгулик қилишга шошилинг: [2004
йил - Меҳр ва мурувват йили] //Ижтимоий фикр инсон
хуқуқлари.-2004.-№1.-Б.7-8.

Сайхун Саида. Меҳр-шафқат тимсоллари: [Хал-
қаро Қизил хоч ва Қизил Ярим ой жамияти ҳақида]
//Ўзбекистон овози.-2004.-11 май.

Маҳкамова Ф. Мурувватни дариг тутмайлик.../Кишлоқ ҳаёти.-2004.-20 янв.

Mahmudbekov Sh. Oila va mahalla – bir jonu bir tan... /2004 yil Mehr va muruvvat yili //Sogloim avlod uchun.-2002.-№1.-Б.36-37.

Меҳр ва мурувват манзиллари буйлаб: [Фарғона вилояти] //Халқ сўзи.-2004.-15 июль.

Меҳр ва мурувват улуг тушунча //Тошкент ҳақиқати.-2004-18 февр.

Меҳр-мурувват маданияти //Маърифат.-2004.-14 февр.

Меҳр-саховатли бўлайлик //Ўзбекистонда соғликни сақлаш. –2001.-24 дек.

Меҳр колур, муҳаббат колур: [Меҳр ва мурувват улуг фазилат] //Тошкент оқшоми.-2004.-6 янв.

Миркамолова М. Меҳр булоғи //Саховат.-2003.-№2.-Б.13.

Муродов Ж. Ассалом, меҳр ва мурувват йили! //Тошкент ҳақиқати.-2004.-3 янв.

Мусасв Ж. Меҳрибонлик уйлари //Маърифат.-2003.-18 окт.

Муҳамедов С. Азал-азалдан оқибатли халқимиз: [2004 йил – Меҳр-мурувват йили] //Тошкент ҳафтаномаси.-2004.-15 янв.

Муҳамедова Ж. Меҳр муҳаббат – ҳаёт зийнати //Тошкент оқшоми.-2004.-24 февр.

Муҳсинова Ц. Яхшилик уйсин изларимизда //Тошкент оқшоми.-2004.-4 февр.

Назарматова К. Узок умр сирри – меҳрда //Саховат.-2000.-№3.-Б.31.

Нишонов Ш., Содиқов Д. Меҳр ошқора, мурувват пинҳона //Маърифат.-2004.-4 февр.

Жумладан ўз мазмуни, моҳиятига кўра якка худолик, инсонийлик, меҳр-шафкат, меҳнатсеварлик, юртпарварлик ғояларини тараннум этиб, одамзод аҳлини бунёдкорлик, яратувчиликка ундаган мукаддас «Авесто» олис тарихимизнинг асл дурдона асарларидандир.

«Авесто»даги бош маъбуда – эзгулик, ёруғлик, яхшилик, бахт-иқбол худоси Ахурамазда билан ёмонлик, ёвузлик, қоронгулик, разолат тимсоли – Аҳриман ўртасидаги доимий муросасиз кураш ғояси зардуштийлик (оташпарастлик) динининг асосий мазмунини ташкил қилади. Зардушт пайгамбар сифатида Ахурамазда тилидан ваҳий қилинган мукаддас каломларни, насиҳатлар ва оятларни халққа, одамларга етказишга даъват эткувчидир. Шунингдек, зардуштийлик таълимотига кўра, доимий фароғатли ҳаёт инсон учун узок нотаниш ҳаёлий жаннат эмас, балки инсонлар яшайдиган шу тириклик дунёсида бўлади. Бу мақсад маррага етиш учун эса одамлар ҳалол ва берилиб меҳнат қилиши, яхшилик ва хайрли иш қилишлари кераклиги кўрсатилгандир.

Ислом динида «Қуръон» ва «Ҳадис» унинг ғояларини мужассам этган мукаддас манбалар ҳисобланади. Уларда одамларни ягона Оллоҳга, Муҳаммад алайҳиссаломга эътиқод қилишга чорлаш билан бир қаторда, хурлик, озодлик, тенглик, яхшилик, саҳийлик, мурувват, шафкат, илмли, меҳнатсевар бўлишга даъват этувчи ғоялар тарғиб этилади.

Қуръони Каримда нуфузли киши одобини тарбиялашга алоҳида эътибор берилган. У «албатта муслим ва муслималар, мўмин ва мўминалар итоатгўй эркаклар ва итоатгўй аёллар, ростгўй эркаклар ва ростгўй аёллар, сабр-қаноат қилувчи эркаклар ва сабр-

каноат килгувчи аёллар, тавозуъли эркаклар ва тавозуъли аёллар, хайр-садака килгувчи эркаклар ва хайр-садака килгувчи аёллар, рӯза тутгувчи эркаклар ва рӯза тутгувчи аёллар, авратларини (харомдан) сақлагувчи эркаклар ва авратларини (харомдан) сақлагувчи аёллар. Оллоҳни кўп зикр килгувчи эркаклар ва (Оллоҳни кўн) зикр килгувчи аёллар улар учун Оллоҳ мағфират ва улуг мукофот (яъни жаннат) тайёрлаб куйгандир» («Ахзоб» сураси 35 оят).

Шаркона ахлоқ-одоб доирасида имон энг муҳим маънавий кадрият ҳисобланади. Имон инсонпарварлик асосида вуҷудга келади. Инсонпарварлик негизида илм-маърифат эгаси бўлиш, бир-бирига ўзаро ёрдам, тўғрилик, яхшилик қилиш, аҳдга вафо, ҳалоллик, покизаллик каби юксак маънавий фазилатлар ётади.

Имон талаблари ахлокий-маънавий қондалар, чунончи, ота-онага ҳурмат, меҳр-оқибат инсонийликнинг муҳим мезонларидан биридир. «Қандай яхшилик қилсангиз, ота-онага, қариндош-уруғга, етим-мискинларга ва йўловчи мусофирларга қилингиз. Қандай яхшилик қилсангиз, шубҳасиз Оллоҳ уни билгувчидир» («Бақара» сураси 215 оят).

IX-XV асрлар Марказий Осиё маънавий маданияти ривожига муҳим давр ҳисобланади. Бу даврда қатор мутафаккирлар инсонпарварлик, эл-юрт, ваган, яхшилик ва эзгулик, хайр-эҳсон, дўстлик, ўзаро ёрдам каби ғоялар акс эттирилган дурдона асарлар яратдилар. Фалсафа, тарих, педагогика ва бошқа соҳаларда олимлар бу давр маданий мероси ҳақида қатор илмий-тадқиқот ишларини битишди.

Жумладан, инсонпарварликнинг халқ ичида кенг ёйилган кўриниши одамгарчилик бўлиб, Абу Райҳон Беруний фикрича, одамгарчилик (мурувват) кишининг

Жалолова Ү. Мехр-мурувват – Олий фазилят
//Қадрият.-2004.-24 янв.

Жаҳонгирова Д. Мехлат кишилари манфаатларининг ҳимояси йўлида //Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари.-2004.-№1.-Б.12-17.

Жонихонов М. Ватаним, мехрингдан очилур бахтим //Халқ сузи.-2004.-20- март.

Жонихонов М. Мехр мурувватдан яралди олам //Халқ сузи.-2004.-20 март.

Жувонмардиева М. Мехр тафти: [Шеър]
//Саховат.-2003.-№2.-Б.27.

Иванова А. Болаларга мехр ва мурувват билан
//Халқ сузи.-2004.-15 июнь.

Иванова А. Маҳалла мехр ва мурувват йнлида
//Тошкент ҳақиқати.-2004.-28 янв.

Искандар Раҳмон. Мехр: [Шеър] //Тошкент окшоми.-2004.-13 янв.

Истамов А. Кўзга айланган кўнгил: [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Халқ сузи.-2003.-24 дек.

Исмоил Маҳмуд. Мехру мурувватдан топар: [Шеър] //Ҳидоят.-2004.-№2.-Б.22.

Йўлдошев А. Жигарларнинг мехри ўзгача бўларкан //Қадрият.-2000-12 февр.

Латилов У. Спорт ривожини – Мехр ва мурувват кўриниши : [Мехр ва мурувват йилининг мақсадлари] //Маҳалла.-2004.-14 янв.

Лебедева О.А. Қариялар мехр оғушида: Ижтимоий ҳимоя //Ишонч.-2002.-30 янв.

Мардонова Г. Қўшнингга малҳам бўлишди: [2004 йил – Мехр ва мурувват йили] //Халқ сузи.-2004.-3 июнь.

Мамадалиев А. Соғломлаштириш – ногиронликни камайитириш демакдир //Саховат-2001.-№4.-Б.29.

Амиркулов И. Меҳр-мурувват – инсон гултожи
//Хуррият.-2004.-25 март.

Аскарова Г. Ватан меҳри: [Шеър] //Халк сўзи.-
1999.-23 окт.

Аҳматов Ш. Кузи ожиз, лекин қалб кузи очик
//Маърифат.-2003.-22 февр.

Багрикенглик тамойиллари Декларацияси: Багри-
кенглик тамойиллари Декларациясини ҳаётга татбиқ
қилиш: [2004 йил – Меҳр ва мурувват йили]
//Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари.-2004.-№1.-
Б.7-11.

Бахронов Д. Ҳеч ким эътибордан четда қолмайди
//Ўзбекистон овози.-2004.-29 май.

Бобомухаммедов П. Юрт меҳри: [Шеър]
//Тошкент оқшоми.-2004.-16 февр.

Бойтуллаев Р. Ҳикматлар: [Меҳр ва мурувват
хакила] //Маҳалла.-2004.-14 янв.

Бойқобилов Б. Хожа Аҳрор саховати: [Маънавия-
тимиз зарчаשמалари] //Халк сўзи.-2004.-18 июнь.

Боқибоев Э. Нуронийларимиз доимо ардоқда:
[Меҳр-мурувват ва фуқаролик жамияти] //Демократлаш-
тириш ва инсон ҳуқуқлари. - 2004.-№1.-Б.17-21.

Воҳидов Э. Боғинг ватан деган ном олсин эй
дуст: [Шеър] //Қишлоқ ҳаёти.-2004.-30 янв.

Ешимбетов Р. Хайрли ишлар эҳсони: [Меҳр ва
мурувват – инсон зийнати] //Ўзбекистон овози.-2004.-25
май.

Ёкубова Д. Савоб иш – тириклик зийнати: [Меҳр-
мурувват ва фуқаролик жамияти] //Демократлаштириш
ва инсон ҳуқуқлари.-2004.-№1.-Б.21-22.

Жабборов Ж. Ўзбекистон дийрим, баланд овозим
менинг...: [Шеър] //Тошкент оқшоми.-2004.-1 янв.

ўзи, уруг-аймоги ва ўз аҳволига таъсир этиш билан чегараланади. Мардлик эса (футувват) ундан ҳам устун бўлиб, узидан ташқарига ҳам ўтади. Мурувватли мард киши ўзининг ҳалимлиги, мулойимлиги, иродаси мустаҳкамлиги, камтаринлиги туфайли танилиб, гарчи у унинг аҳлидан бўлмаса ҳам шу мартабага, олний даражага кўтарилади. У насл-насаб жиҳатдан эмас, балки одамгарчилик жиҳатидан ҳақли равишда ҳурмат қилинади. Инсонларварлик қадрияти мазмунида мусибатли кишига ҳамдард бўлиш, муҳтожларга, кексаларга, аёлмандларга ёрдам бериш, хожатбарорлик қилиш, андишалilik, вазминлик самимийлик, камтарлик каби юксак фазилатлар ётади.

Соҳибкирон Амир Темур саъй-ҳаракатлари билан мадрасалар, масжидлар, хонакоҳлар, саройлар, бозорлар, равоғу карвонсаройлар, кўприклар, сув хавзалари ва бошқа иншоотлар бунёд этилди. Амир Темур замонида ёзилган асарларни кунт билан ўқисак, ўргансак, унинг кўп яхши хислатлари: тўғрилиқ, мурувватлилик, эл-юртига меҳр-муҳаббат ва бошқаларни билиб олишимиз мумкин.

Мутафаккир Абдурахмон Жомий ўзининг «Хирадиоман Искандарий» («Искандар ақлиомаси») асарида эл-улус дарди билан янғувчи, унинг арзу-додига кулоқ тутувчи ҳукмдор сиймосини яратади. Ҳукмдор адолатли ва одил бўлиши лозим деб, одиллик ва адолатни нурга ўхшатади.

Агар чикса адолатнинг кўёши,
Таралгай ҳар томон нури зиёси.
Агар зулм этса зolim, бу ситамдан.

* Абу Райҳон Беруний. Ҳаёт, ҳикматлар, нақллар, шеърлар. - Т.: Ёш гвардия, 1973. - Б.54.

Жаҳон бўлган каро, йўк интихоси.
деб хитоб қилади.

Абдурахмон Жомий эл-улусга, инсонга яхшилик
килиш, уларга нисбатан мурувват кўрсатиш инсон
номини улуглайди, деб шоҳларни ҳукмдорларни шунга
чакиради.

Эй тожу муҳрга кўнгил боғлаган,
Қачонгача тожу муҳр қолади?
Мулку бойлик бари кетади бир кун
На замон, на замин, на наҳр қолади.
Қўлингдан келганча яхшилик қилгил
Жаҳонда сенга шул меҳр қолади...

- деб ёзган.

Ўзбек адабиётининг асосчиси, мутафаккир,
давлат арбоби Алишер Навоийнинг ижодида меҳр ва
мурувват гоҳларини ўзига сингдирган ахлоқий тарбия
масалалари катта урин тутади.

Мутафаккир ўз асарларида золим, мустабил,
нодон, маншатпараст шоҳ ва ҳукмдорларни коралаб,
уларга қарши инсонпарвар, халқпарвар, одил, адолатли
ҳукмдор образини кўяди:

Одами эрсаиғ демагил одами,

Оники йўқ халқ ғамидин ғами.

Келтирилган мазкур байт Алишер Навоий маъна-
вияти ва инсонпарварлигининг бош мезони десак, ҳеч
янглишмаймиз. Шоир бутун умри буйи инсонпар-
варликни, одамийликни куйлаб, уни улуглаб ўтган.
Кишилар ғамида бўлиш, яхшилик қилиш, мурувват
кўрсатиш бу буюк сиймо ҳаётининг мазмуни бўлган.
Навоий саховат ва мурувватда беазир инсон бўлган. У
ўзининг жойлардаги ер-сувлари, мол-мулкларидан
келган даромадларини тулалигича хайрия ишларига
сарфлаган. Ўзининг жамғармаси ҳисобидан қанчадан-

Темиров К. Мехр истаб: Шеърлар, жселар.-Т: Камалак, 1995.-20 б.

Тавасмий Юсуф. Хикматлар хазинаси: Бувалар ва бувилар, оталар ва оналар, келинлар ва куёвлар, жажжи угил ва қизлар учун нбратли хикоятлар /Масъул мухаррир А. Ҳайитметов; Тарж. У.Отажон.-Т. Адабиёт ва санъат нашриёти,1993.-112 б.

Уватов У. Донолардан сабоқлар. - Т.: А.Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1994.- 92 б.

Қари билганин пари билмас /Р.М.Нурмухамедов, А.Т.Окилов.-Т.:Ибн Сино номидаги нашриёт,1991.-16 б.

Қуръони Карим: Ўзбекча изоҳли таржима /Таржима ва изоҳлар муаллифи Алоуддин Мансур.-Т.: Чулпон, 1992.-544 б.

Қуръони Карим маъноларининг таржимаси /Таржима ва изоҳлар муаллифи Абдулазиз Мансур; Масъул мухаррир Х. Кароматов – Т.: Тошкент ислом университети нашриёти, 2001.-617 б.

Ҳикмат дурдоналари.-Т.: Мехнат,1993-32 б.

Ҳикматлар /Форс тилидан Носир Муҳаммад тарж. –Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1999.-296.

Ҳикматларга тула бу дунё /Нашрга тайёрловчи ва тарж. А.Ирисов.-Т.: Ўқитувчи, 1997.-111 б.

Ҳикматнома: [Ҳушам] /Тупловчи Н.Эшонқулова; Араб, форс ва тожик тилларидан М.Ҳасаний тарж.-Т.: Чулпон, 1992.-110 б.

Абдулҳаким Матназар. Мехрни дариг тутмайлик //Қишлоқ ҳаёти.-2004.-11 март.

Акмалов А. Мурувватпешалик – мардлик, сахийликдир //Маърифат.-2004.-25 февр.

Алишер Навоий. Мурувват – борга бермақдир //Тафаккур.-2004.-№1.-Б.53.

туциясининг 11 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги сўзи //Туркистон.-2003.-6 дек.; Бошланғич таълим.-2004.-№1-Б.2-3.

Авесто. Тарихий-адабий ёдгорлик /Аскар Маҳкам тарж.-Т.: Шарк.-2001.-384 б.

Амир Темур ўғитлари: [Туплам] /Тузувчилар: Б.Аҳмедов, А.Аминов.-Т.: Наврўз, 1992.-64 б.

Ахлоқ-одобга оид ҳадис намуналари.-Т.: Фан, 1990.-171 б.

Бобмурод А. Ислоҳ одоби ва маданияти. - Т.: Чўлпон, 1995.-176 б.

Дурдоналар хазинаси: Ҳикоялар, масаллар, ривоятлар, насиҳатлар, ҳикматлар, латифалар /Жамоатчилик асосида муҳаррир М.Қодиров.-Т.: Шарк, 1999.-192 б.

«Жавохир-ул ҳикоят»: Ибратли ҳикоятлар, пандлар, ўғитлар /Сўз боши Сандбек Ҳасанники.-Т.: Ёзувчи, 1993.-208 б. -(Жавохир)

Инсон зийнати: (Одоб ва ахлоққа доир ҳикматлардан) /Тузувчи И.С.Саиджонов; Масъул муҳаррир Б.Қурбонбоев.-Т., 1996-24 б.

Кайковус. Қобуснома /Форсчадан М.Ризо Огаҳий тарж.; Нашрга тайёрловчилар: С.Долимов, У.Долимов. - 2-тулд.нашри.-Т.: Истиклол, 1994.-273 б.

Меҳр-оқибат ва оқибатсизлик //Ўзбек халқ мақоллари /Тузувчилар: Т.Мирзаев, А.Мусоқулов, Б.Саримсоқов; Масъул муҳаррир Ш.Турдимов.-Т.: Шарк, 2003.-Б.223-228.

Нарзудлаев Н. Муруват: Шеърлар, қушиқлар.-Т.: Камалак, 1995.-112 б.

Оталар сўзи – ақлининг кўзи /Тузувчи муаллиф Е.Саитов.-Т.: Ўқитувчи, 1992.-173 б.

Содиқова Т. Меҳр қолур: Маънавият дарслари учун қўлл.-Т.: Меҳнат,1997.-151 б.

қанча бинолар, нишоотлар барпо этган. Инжил каналининг жануб томонида катта тиббиёт ўкув юрти ва шифохона барпо эттирган, уларга таниқли табиб ва доришуносларни жалб этган. Ихлосия мадрасаси ёнида катта сарой курдириб, ундаги меҳмонхонада камбағал бева-бечораларни текин овқат билан таъминлаган. Муҳтож кишиларга ҳар йили икки минг пустин ва кийим-кечак тарқатган. Бундан ташқари канал қаздириб, Машҳад шаҳрига сув келтирган.

Урта Осиё алломаларининг илғор гоялари XVIII-XIX асрларда яшаб, ижод қилган маърифатпарварларнинг асарларида янада бойитилди. Мунис Хоразмийнинг кўнгиша асарлари меҳр-мурувват гояларини улуглашга бағишланган бўлса, XI асрнинг машҳур адибий ёлдорликларидан бири бўлмиш «Қобуснома» нинг Огаҳий томонидан форсчадан ўзбек тилига таржима қилингани ҳақимиз маънавий ҳаётда катта воқеа бўлди.

Бердак ижодида тенглик, маърифат, инсонпарварлик ва меҳр-мурувват, адолат ва ватанпарварлик фазилатларини улуглаш масаласи алоҳида ўрин тутади. Бердак ахлокий қарашларининг яна бир муҳим томони – кишиларни ҳурмат қилиш, айниқса, қарилар, зинф ва ногиронлар, камбағал ва бева-бечораларни иззат нафсига тегмаслик, уларга иложи борича ёрдам кўрсатишдир.

Марказий Осиё халқларининг мурувват маданиятини ривожлантиришга кейинчалик Убайдулла Завкий, Абдуқодир Шакурий, Абдулла Авлоний, Садриддин Айний сингари адиблар баракали ҳисса қўшдилар.

Раҳм-шафқатли шахсни тарбиялаш гояси инсоннинг ҳам миллий, ҳам умуминсоний қадриятларни эгаллаш, маънавий-ахлокий жиҳатдан етук бўлишга доимий интилишини ўзида мужассам этади.

Меҳр-мурувват – миллий мустақиллик гоёсининг инсонпарварлик тамойилларида кўзланган асосий йўналишдир.

Меҳр-мурувват – халқимизнинг, жамиятимизнинг хоши-иродасини, давлатимиз сиёсатининг моҳияти ва мазмунини ифодалайди. Бу – халқимизнинг асрлардан асрларга ўтиб келаятган анъаналарига, муборак динимизнинг инсонпарварлик моҳиятига, миллий қадриятларга садокатни саклаган ҳолда тараккиётимизнинг ўзимиз танлаган йўлдан изчил боришимизни англатади.

Президентимиз Ислам Каримов ва Ўзбекистон давлатининг энг улуғвор ва инсонпарварлик гоёларидан бири – ички ва ташқи тинчлик сиёсатидир. Инсон тугилган экан, у яшаши керак. Яшаш учун тинчлик зарур. Давлатимизнинг тинчлик сиёсати инсонпарварлик сиёсати мазмуни билан йўғрилган.

Ўзбекистон давлатининг экологик сиёсати ҳам инсонпарварлик мазмуни билан боғланган. Экология бузилар экан, инсон саломатлиги ёмонлашади. Инсон носоғлом экан, бу жамиятдаги носоғломликни келтириб чиқаради. Мамлакатимизда «Соғлом авлод учун» дастурининг илгари сурилганлиги инсонпарварликка қаратилган қатта ташаббусдир.

1992 йил 8 декабрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ўзининг инсонпарварлик гоёлари билан ажралиб туради. Бу ҳақда Ислам Каримов шундай ёзади: «Шу кўҳна замин одамлари кўнглида устувор бўлган адолат, ҳақиқат, имон, мардлик, танглик, бағри кенглик каби улуг хислатлар бу муборак ҳужжатда муносиб ўрин олган». Ушбу тарихий ҳужжатда инсонпарварлик ўз ифодасини тўла топган. Жумладан: «39-модда. Ҳар ким қариганда,

кистон Республикаси Президентининг Фармони. 1995 й.
28 декбар //Халк сўзи.-1995.-29 дек.

Хотин-кизларнинг ижтимоий муҳофазасини
кучайтиришга оид кўшима чора-тадбирлар тўғрисида:
Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.
1999 й. 17 март //Саховат.-1999.-№3.-Б.2.

Хотин-кизларга кўшимча имтиёзлар тўғрисида:
Ўзбекистон Республикасининг Қонуни 1999 й. 14 апрел
//Саховат.-1999.-№3.-Б.2.

Ўзбекистон фахрийларини ижтимоий қўллаб-қув-
ватлаш «Нуроний» жамғармаси тўғрисида: Ўзбекистон
Республикаси Президентининг Фармони. 1996 й. 4
декабр //Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг
Ахборотномаси.-1997.-№1.-Б.9-10.

Ўзгалар парваришига мухтож бўлган ёлғиз фу-
қароларга ижтимоий ёрдам курсатишда фуқароларнинг
ўзини-ўзи бошқариш органлари родини ошириш
тўғрисида: Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 2000 й. 29
июл //Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг
қарорлари тўплами.-2000.-№7.-Б.48-49.

Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва
фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз.-Т.: Ўзбекистон.
2000.-110 б.

Каримов И.А. Конституция — юртимизда янги
ҳаёт, янги жамият барпо этишининг ҳуқуқий пойдевори:
Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 11
йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги сўзи.-
2003 йил 5 декабр .-Т.: Ўзбекистон, 2003.-48 б.

Конституция — юртимизда янги ҳаёт, янги жамия-
т барпо этишининг ҳуқуқий пойдевори? Президент
Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Консти-

«Меҳр ва мурувват йили» дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш буйича Республика комиссиясини тузиш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 й. 12 декабр Фармойиши //Тошкент оқшоми.-2003.-15 дек.

«Меҳр ва мурувват йили» дастури тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 2004 й. 27 январь //Маърифат.-2004.-28 янв.; Маҳалла.-2004.-28 янв.; Қадрият.-2004.-31 янв.

«Меҳр ва мурувват йили» дастури тўғрисидаги: Вазирлар Маҳкамасининг Қарорига шарҳ //Маҳалла.-2004.-28 янв.; Қадрият.-2004.-31 янв.

Ногиронларга тенг имкониятлар яратиш учун асосий қондалар //Бир сафда.-2002.-№3.-Б.2.; №5.-Б.3-4; №6.-Б.9-10; 2003.-№1.-Б.7-8-; №2.-Б.3-4; №3-Б6.

Саломатлигига кўра ёки ёши етганлиги сабабли пенсияга чиққанлиги муносабати билан раҳбар ходимларни моддий ва маиший жиҳатдан таъминлаш масалаларига оид қарорларни бекор қилиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурдаги Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 1992 й. 12 ноябр //Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси.-1993.-№2.-Б.58.

Уй-жойларни хусусийлаштирилшини муносабати билан аҳолининг кам таъминланган табақаларини ижтимоий ҳимоялашга оид қўшимча тадбирлар тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 1992 й. 19 август //Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси.-1992.-№10.-Б.70.

Улуғ Ватан уруши йилларида ҳарбий мажбуриятларни бажарган ёки мамлакат ичкарисидан ишлаган шахсларга пенсияларни тўлаш тартибини тўғрисида: Ўзбе-

меҳнат лавқатиши йўқотганда, шунингдек, боқувчисидан маҳрум бўлганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эга. Пенсиялар, нафақалар, ижтимоий ёрдам бошқа турларининг миқдори расман белгилаб қўйилган тирикчилик учун зарур энг кам миқдордан оз бўлиши мумкин эмас». Давлатимизнинг асосий қонунининг инсонпарварлик кафолати устуворлиги туфайли халқ олдида кагга обрўзтиборга эга.

Ўзбекистон Республикаси Президенти илгари сурган ислохотларнинг муҳим тамойилидан бири ижтимоий сиёсатга қаратилгани билан ажралиб туради.

Ҳозирги кунда юртимизда амалга оширилаётган ислохотлар шунчаки ислохот учун эмас, айнан инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилади.

Аҳолининг энг кам ҳимояланган ва муҳтож табақаларининг ўз вақтида қўллаб-қувватлаш халқ фаровонлиги, инсонпарварлиги йўлида амалга оширилаётган ислохотлар муваффақияти гаровидир.

Бу тўғрисида Ислом Каримов шундай ёзади: «Ислохотларимизнинг муҳим тамойилларидан бири – аҳолининг кам таъминланган табақаси, яъни қариялар, ногиронлар, болаларни муҳофаза қилиш, уларни пухта ҳимоялашдир. Ёшларининг билим олиши, касб-ҳунар эгаллаши, иш билан таъминланишида ҳар томонлама ёрдам бериш давлатимизнинг муқаддас бурчидир». Бу ерда Президентимизнинг инсонпарварлик фазилати намоён бўлган.

Юртимиз мустақиллигининг илк йиллариданок «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»-ги Қонун (1991 йил) қабул қилиниб, муҳтож одамларни давлат томонидан ижти-

мой кўлаб-қувватлашнинг миллий моделини шакллантиришга асос солинди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 11 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикасининг ногиронларни реабилитация қилиш бўйича 1996-2000 йилларга мўлжалланган Давлат дастури» тўғрисидаги 433-сонли қарорининг «Ногиронларни ўқитиш ва ҳаётга йўналтириш» бўлимида «Ногирон болаларини касбга йўналтириш, уйда ўқитиш бўйича дастур ишлаб чиқиш ва жорий қилиш» деган жумла алоҳида банд қилиб киритилган.

Шунингдек, «Уй-жойларни хусусийлаштириш муносабати билан аҳолининг кам таъминланган табақаларини ижтимоий ҳимоялашга оид қўшимча тадбирлар тўғрисида» (1992), «Саломатлигига кўра ёки ёши етганлиги сабабли пенсияга чиққанлиги муносабати билан раҳбар ходимларни моддий ва маиший жиҳатдан таъминлаш масалаларига оид қарорларни бекор қилиш тўғрисида» (1992), «Хотин-қизларга қўшимча имтиёзлар тўғрисида» (1999), «Хотин-қизларнинг ижтимоий муҳофазасини кучайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» (1999), «2000-2005 йилларда ёлғиз кексаларни, пенсионерлар ва ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида» (1999), «Ўзгалар парваришига муҳтож бўлган ёлғиз фуқароларга ижтимоий ёрдам кўрсатишда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ролини ошириш тўғрисида» (2000), «Аҳолини ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда кўлаб-қувватлашни кучайтириш тўғрисида» (2002)ги қарор ва фармонларнинг мазмуни ва моҳияти инсонпарварлик фазилатларининг намоён бўлишидан иборатдир.

зидентининг Фармони. 2002 й. 25 январ //Тошкент окшомн.-2002.-28 янв.; Халк сўзи.-2002.-26 янв.

Аҳолининг ижтимоий химояга мухтож катламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашнинг 2002-2003 йилларга мўлжалланган дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 2002 й. 25 январ //Халк сўзи.-2002.-26 янв.

2000-2005 йилларда ёлғиз кексаларни, пенсионерлар ва ногиронларни ижтимоий химоя қилишни кучайтиришга қаратилган чора-тадбирлар дастури тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 1999 й.7 декабр //Саховат.-2000.-№1.-Б.2; Солнқ тўловчининг журнали.-2000.-№1.-Б.5.

2000-2005 йилларда ёлғиз кексаларни, пенсионерлар ва ногиронларни ижтимоий химоя қилишни кучайтиришга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори //Халк сўзи.-1999.-3 дек.

Иккинчи жаҳон уруши катнашчиларини рағбатлантириш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. 2000й. 26 апрел //Халк сўзи.-2000.-27 апр.; Саховат.-2000.-№3.-Б.1.

Иш хақи, пенсиялар, стипендиялар ва ижтимоий нафақаларнинг миқдорини индексациялаш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 1998й. 15 ноябр //Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси.-1998.-№10-11.-Б.44.

Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. 1993й. 6 май //Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси.-1993.-№5.-223 - модала.

Адабиётлар

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси: Учинкинчи чақирик Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўн биринчи сессиясида 1992 йил 8 декабрда қабул қилинган (Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 28 декабрдаги Қонунига мувофиқ киритилган ўзгартиришлар билан).-Т.: Ўзбекистон, 2001.-39 б.

Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси.-Т.: Адолат, 1999.- 294 б.

Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси. -Т.: Адолат, 1998.-300 б.

Ўзбекистон Республикасининг Оила кодексига шарҳлар.-Т.: Адолат, 2000.-446 б.

Пенсия таъминоти бўйича 1000 саволга 1000 жавоб.-Т.: Адолат, 1995.-84 б.

Ўзбекистон Республикасининг имтиёзли пенсия таъминоти бўйича норматив ҳужжатлар тўплами.-Т.: Меҳнат, 1994.-413 б.

Ўзбекистон Республикасининг имтиёзли пенсия таъминоти ва меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича меъёрий ҳужжатлар.-Т: Адолат, 2000.-724 б.

* * *

Аҳолининг аниқ йўналтирилган ижтимоий мадал билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ролини ошириш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 1999 й. 13 январ //Халқ сўзи.-1999.-14 янв.

Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож катламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашни кучайтириш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Пре-

Шунингдек, «Таълим тўғрисида»ги Қонуннинг 22-24 - моддаларида етим болалар ва ота-онасининг ҳомийлигидан маҳрум бўлган болаларни; жисмоний ёки руҳий ривожланишда нуқсонли бўлган болалар ва ўсмирларни; ижтимоий ёрдамга ва тикланишга муҳтож бўлган шахсларни ижтимоий ҳимоя қилиш ва ўқитиш борасида таълим ҳамда васийлик органларининг бурч ва вазифалари белгилаб берилган. Ўзбекистон Республикаси болаларнинг, ўзгалар ёрдамига муҳтож шахсларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига тааллуқли асосий халқаро шартномалар, пакетлар, декларациялар ва конвенцияларга қўшилган ҳамда ўз сиёсатини ана шу ҳужжатларга мувофиқ амалга оширмакда.

Бугунги кунда мамлакатимизда жисмоний ва ақлий жиҳатдан нуқсонли бор болалар ўқийдиган махсус таълим муассасаларини ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Ҳозирда 120 тага яқин махсус таълим муассасалари фаолият кўрсатаётган бўлса, уларнинг 87 таси турли ногиронликларга чалинган болаларга мўлжалланган бўлиб, уларда 23 миң нафардан ортиқ бола мунтазам таълим олмоқда.

Ўзбекистон Республикасида ҳозирги кунда 34 та саховат ва мурувват уйлари ҳамда 28 та меҳрибонлик уйлари фаолият кўрсатиб қолмоқда.

Давлатимиз кам таъминланган оилаларга, ногиронларга бекиёс ғамхўрлик қилмоқда. Ҳар йили «Наврўз», «Мустақиллик» байрамларида, «Ҳайит» айёмларида ногиронлар йўқланди, меҳр-мурувват уйлари, меҳрибонлик уйлари ва мактаб-интернатларида совғасаломлар улашилади. Ҳар йили 3 декабрь халқаро миқёсда ногиронларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кунли сифатида юртимизда ҳам кенг нишонланмоқда.

Кўрсатилётган ғамхўрлик, меҳр-мурувват, меҳр-шафқат, хайр-эҳсонларнинг туб мазмуни ва моҳиятининг негизлида инсонпарварлик ғояси ётади.

Президентимиз Ислам Каримов томонида 1997 йилни «Инсон манфаатлари», 1998 йилни «Оила», 1999 йилни «Аёллар», 2000 йилни «Соғлом авлод», 2001 йилни «Оналар ва болалар», 2002 йилни «Қарияларни қадрлаш», 2003 йилни «Обод маҳалла», 2004 йилни «Меҳр ва мурувват» йили деб белгиланишида ҳам чуқур инсонпарварлик маъноси ётади.

«Меҳр ва мурувват йили»нинг тарихий асослари, унинг оила мустаҳкамлиги ва юксак ахлоқ сифатидаги қадрияти, ёш авлодни қомил инсон қилиб тарбиялашда бу туйғунинг ўрни ва роли, саховатпешалик ва саҳийликнинг миллий мерос сифатидаги моҳияти, уни турмуш тарзини яна ҳам чуқурроқ қириб бориши тажрибаларидан фойдаланишимиз лозимдир.

Шунингдек, ҳар бир фуқарода ота-боболаримиздан мерос бўлиб келаётган, халқимизнинг қалбидан чуқур ўрин олган, қон-қонимизга сингиб кетган меҳр-мурувват тамойилларининг намоён этилиши ҳаёт мазмунига, таъбир жоиз бўлса, одат тусига айланишига эришмоғимиз лозим.

**Меҳр ва мурувват, меҳр-шафқат, хайр-эҳсон, савоб,
яхшилик ва эзгулик ҳақида**

«Авесто»дан:

Яхшилик ва эзгулик яратиш учун меҳнат қилиш,
ўз қўллари билан моддий ноз-неъматлар яратиш лозим.

2. «Меҳрибонлик уйлари»нинг фаолияти ва вазифалари нималардан иборат?

3. «Меҳр мурувват туйгуларининг тарихий илди-зига бир назар» каби мавзуларда:

«Меҳр колур мухаббат колур» мавзусида китоб кургазмаси ва кургазмадаги адабиётлар обзори.

Баҳс-мунозара кечаси

1. «Инсонларварлик – улуг фазилат».

2. «Меҳр-окибат, мурувват, саховат, ҳиммат-тушунчаларининг моҳиятини очиб бериш» каби мавзуларда:

«Меҳрдан яралган инсон орзуси» мавзусида китоб кургазмаси ва кургазмадаги адабиётлар обзори.

Мавзули панкалар ва картогескалар

1. «2004 йил — Меҳр ва мурувват йили».

2. «Меҳрга талпиниб яшайди инсон» каби мавзуларда ташкил қилиш мумкин.

Қатнашувчилар: жойлардаги «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази, «Нуроний», «Соғлом авлод учун», «Олтин мерос», «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, «Маҳалла», «Навруз», «Меҳр - шафқат», «Истеъдод», «Раҳм-шафқат», «Соғломлаштириш ва спорт», «Сен ёлғиз эмассан» жамғармалари, «Ногиронлар», «Кузи ожизлар» жамиятлари вакиллари, диний кумиталар вакиллари, хотин-қизлар кумитаси ходимларини, диншунослар, тарихчилар, сиёсатшунослар, файласуфлар, филологлар, ёзувчи ва шоирлар, журналистлар, тиббиёт ходимлари ҳамда кенг китобхонлар оммасини жалб қилиш мақсадга мувофиқ.

Учрашув кечаси

1. «Саховат улугликни оширади».
2. «Меҳр-оқибатдан айирмасин».
3. «Бор бўлсин оқибат, бор бўлсин меҳр» каби мавзуларда;

«Меҳр билан яралган инсон» мавзусида китоб кўرғазмаси ва кўрғазмадаги адабиётлар обзори.

Билимдонлар беллашуви

1. «Ўзбек мумтоз адабиётида меҳр-мурувватнинг улуглиниши».

2. «Ҳозирги замон ўзбек адабиётида меҳр-мурувват, хайр-эхсон, саховат, яхшилик фазилатларининг каламга олинниши».

3. «Етим-есирлар, бева-бечоралар, якка-ёлғиз қарияларга, боқувчисини йўқотган хонадонларга, ногирон ва муҳтож кишиларга кўрсатилаётган ғамхўрликлар ва давлатимиз томонидан қабул қилинган қарорлар, қонунлар, фармонларни биласизми?» каби мавзуларда.

«Меҳр улашайлик» мавзусида китоб кўрғазмаси ва кўрғазмадаги адабиётлар обзори.

Адабий-бадний мусиқали кеча

1. «Ватаним, меҳрингдан очилур бахтим».
2. «Кўшнғимда куйлайман меҳринг» каби мавзуларда;

«Меҳр-муҳаббат ҳаёт зийнати» мавзусида китоб кўрғазмаси ва кўрғазмадаги адабиётлар обзори.

Савол-жавоб кечаси

1. «Сен ёлғиз эмассан» Республика болалар ижтимоий жамғармаси фаолияти нималардан иборат?

Яхши фикр илохий конун руҳидаги, яқин киши-
сига меҳрибон бўлиш, муҳтожлик ва хавф-хатар остида
қолганда кўмаклашишга шайлик, ёвузликка қарши,
кишилар бахт ва саодати учун фаол курашишга шайлик,
ҳамма билан аҳил ва тотувликда, ўз маслакдош биро-
дарлари билан дўстлик ва ҳамжиҳатликда яшашга
интилишда руҳидаги ниятлар ва фикрлар мусаффолиги
тушунилади.

* * *

Эзгу ўй, эзгу сўз ва савоб ишлар билан эзгу ўй,
эзгу сўз ва савоб ишни алқайман. Ўзимни бари эзгу
ўйларга, эзгу сўзлар (айтиши)га, яхшилик ишлар
амалига бахшида қиламан, барча ёмон ўйлардан, ёмон
сўзу ёмон ишлардан юз угираман.

* * *

Топинчим ва мактовларим, эзгу фикрим ва
сўзим, (савобли) ишларим танамдаги жоним билан
бирга Сизларга бўлсин, улим билмас Валийлар.

Ҳадисдан:

Бир-бирларимизга хайр-эхсонли, меҳр-оқибатли
булиб, қўл бериб сўрашиб юрниглар, шунда диллари-
миздан гиллу ғашлик кетади.

* * *

Кишининг саховати – унинг динидир.
Муруввати, ақли, насиби эса унинг хулқидир.

* * *

Хайрли ва савобли ишлар инсонни турли халокатлардан саклайди.

Хайру эҳсонни бечораҳолга берилиши – садака хисобланса, уни кариндошга булишлик ҳам садака, ҳам мурувватдир.

Кариндошларга мурувват килиш хушхулқлик ва яхши кушничилик – юртни обод ва умрни зиёда этади.

Кариндошнинг кариндошга қилган садакаси – ҳам садака, ҳам кариндошлик муруввати ҳукмидадир.

Ҳазрат Али ҳикматлари ва насихатларидан:

Саховат кўрсатишда чехрада кўринган латофат худо берган иккинчи меҳрибонликдир.

Хайр-эҳсонни ўз ўрнида қилмаслик зулмга киряди.

Муруввати бўлмаган кишининг дини ҳам бўлмайди.

Хайр-эҳсонни туфайли эр киши ўз қавмини бошқаради.

3. «Мехр ва мурувват – халкимизнинг азалий фазилати» каби мавзуларда;

«Мехр ва мурувватдан яралган олам» мавзусида китоб кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори.

Конференция

1. «Инсонпарварликни улуғлаган шоир».

2. «Куръонн Карим»да мехр-окибат, поклик ва халоллик, диёнат, эзгуликнинг улуғланиши».

3. «Хадисларда савоб моҳиятини очиб берувчи фазилатлар» каби мавзуларда;

«Мурувватни дариг тутмайлик» мавзусида китоб кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори.

Мавзули кеча

1. «Мурувватли булиш – рухий уйғокликдир».

2. «Мурувватпешалик – мардлик, саҳийликдир».

3. «Ислом – чинакам инсонпарварлик дини».

4. «Саховат – умрбоқийликдир».

5. «Мехр билан гузалдир ҳаёт» каби мавзуларда.

«Тирик эканмиз, мехр улашайлик» мавзусида китоб кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори.

Давра суҳбати

1. «Ўрта Осиё алломаларининг ижодида маърифат, инсонпарварлик ва мехр-мурувват фазилатларининг улуғланиши».

2. «Мехр-мурувват маданияти».

3. «Мехр ва мурувват улуғ тушунча».

4. «Саховат ва мурувватнинг эрта-кечи йук» каби мавзуларда;

«Мехр - мукаддас туйғу» мавзусида китоб кўргазмаси ва кўргазмадаги адабиётлар обзори.

ахиллик, инсонпарварлик, халқпарварлик, меҳр-шафқат, хайр-эҳсон, мурувват ҳақидаги маълумотларга эга бўлган адабиётларни намойиш этиш мумкин.

4. «Меҳр ва мурувват» мавзуси бадий адабиётда

Мурувват – кўз, меҳр – кошинг,
Омон бўлсин азиз бошинг,
Ҳалол бўлсин еган ошинг,
Меҳр курсат, мурувват қил.

Султон Мурад

Бу бўлимда:

Мутафаккир, шоир ва ёзувчиларнинг меҳр-мурувват, хайр-эҳсон ҳақидаги дoston, ривоят, хикоя, ҳикматлар, насиҳатлар, маколлар, шеърлари ва бошқа маълумотларга эга бўлган адабиётларни намойиш этиш мумкин.

«Меҳр ва мурувват» мавзуси бўйича кутубхоналар ўтказиши мумкин бўлган тадбирлар туркуми

Мавзулар тахминий бўлиб, вилоят кутубхонасидан то кишok кутубхонасигача ҳар бир кутубхона тадбирларнинг ўзи учун маъкул шаклини танлаб олиши, уларни маҳаллий материаллар билан тўлдириши мумкин.

Илмий-амалий семинар

1. «Инсонпарварлик – инсон ва жамият маънавий кифасининг мезони».
2. «Иймон, диёнат, адолат, меҳр-шафқат тушунчалари – шахснинг маънавий фазилатларидир».

Ҳикматлардан:

Барча камчиликлардан катъий назар, одамлар ҳар нарсадан кўра кўпроқ меҳрга лойик.

* * *

Қариганда орттириладиган энг яхши бойлик – бу яқин кишиларнинг мухаббатига, меҳрига сазовор бўлишдир.

* * *

Кексаларнинг инсоний занфликларига нисбатан мурувватли бўлинг.

Ўзбек халқ мақолларидан:

Дустингга кўшик айт,
Меҳрингни кўшиб айт.

* * *

Кўз қаерда бўлса,
Меҳр ҳам уша ерда.

* * *

Меҳр билмас қариндошдан,
Меҳр билган ёт яхши.

* * *

Меҳр – гул, қаҳр – тикан

* * *

Меҳр ҳазинаси тил

* * *

Меҳри борнинг сеҳри бор

* * *

Меҳрли одам сеvimли.

* * *

Мурувват – меҳрининг тузоги.

* * *

Қўшни оши корин тўйдирмас.
Меҳр оқибатни оширар.

Алломалардан:

Саховатли (киши) бугдой сотиб олмайди, яхшиликни харид қилади.

* * *

Инсон эҳсони билан, эҳсон султони билан, султон замони билан, замон имкони билан, имкон эса маконини белгилаб бериши билан.

* * *

Саховатни қун тақдирлаган киши қарамлидир, динорни қам йиққан киши буюқдир.

* * *

Саховат қилган киши қарчамайди, бахиллик қилган эса ҳеч роҳатланмайди.

* * *

Эҳсон эшиги унга қиришни хоҳлаганлар учун очикдир, мурувват қилишни хоҳлаган киши учун унинг ихота қилинган жойи бемалолдир.

2. Меҳр билан яралган олам

Шод килса қай инсон бир мусулмонни,
Мурувват зарига урар жаҳонни.
Бир муслимга меҳр қургазган башар.
Инсонийлик тожини дур билан безар.
Нормамат Тоға

Бу бўлимда:

Ислоҳ дини ва бошқа динлардаги инсонпарварлик асосларига доир манбалар «Қуръони Карим» ва «Ҳадис» лардаги инсонпарварлик, меҳр-оқибат, имон-эътиқод, раҳм-шафқат, хайр-эҳсон, саховат, савоб, етим-мискинларга яхшилик қўрсатиш каби маълумотларга эга бўлган адабиётларни намойиш этиш мумкин.

3. Меҳр қўрсат, мурувват қил

«...ўзи бадавлат яшаб турган
пайтда ёнидаги қўшниси йўқчиликка
дучор бўлиб, қийналиб қун кечираёт-
ганини қўрган, инсофи, виждони бор
ҳар қайси инсон хайру эҳсон қилиш
билан чекланиб қолмайди. Ёрдамга
муҳтож бўлганларга баҳоли қудрат
қўмақ бериш, уларнинг қўнглини
қўтариш билан савобли ишларга қўл
уради, бу ишни узини инсоний
бурчи деб билади»

И.Каримов

Бу бўлимда:

Меҳр ва мурувват гоҳларини узида сингдирган ахлоқий-ғарбиявий, меҳр-мурувват маданиятини турли қўринишлари ақс эттирилган адабиётлар, илмий мақолалар, мутафаккирларнинг ахлоқ-одоб, яхшилик ва

тувчилари, ёзувчи ва шоирлар, журналистлар таклиф этилади. Голибларини совғалар билан тақдирлаш тавсия этилади. Совға тариқасида китоблар, гуллар ва эсдаликлар топшириш мумкин.

«Меҳр-мурувват – улуғ фазилат» мавзусида китоб-суратли кўргазма гайёрлашнинг тахминий режаси

Таклиф этилаётган китоб кўргазмаси кутубхонада ўтказиладиган кечани ва барча турдаги тадбирларни тўлдирди ҳамда мустақил ўтказишга ёрдам беради.

Кўргазма 3 ёки 4 бўлимдан иборат бўлиши мумкин.

1. Меҳр – мурувватли бўлайлик

Одамлар аҳволи – руҳиятидан хабардор бўлиб турайлик, бир-биримизга кўмаклашайлик.

Меҳр-оқибат, мурувват бўлмаган жамият ҳалокатга маҳкумдир.

И.Каримов

Бу бўлимда:

Ёлғиз кексалар, ногиронлар, етим болалар, ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлганлар туғрисида қабул қилинган қонунлар, махсус фармонлар, меъёрий ҳужжатлар, меҳр-мурувватни янада раванк топтириш йўлидаги, ижтимоий маънад билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари билан боғлиқ бўлган адабиётларни тарғиб қилиш мақсадга мувофиқ.

Ал-Хоразмий

Кимники кулидан хайр-баракални ва пурхикмат ишлар келмаса, унинг насабининг шарифлиги-ю. улуглиги фойда келтирмас.

Аз-Замахшарий

Одам боласи ўлиб кетади, агар яхшилик қилган бўлса яхши номни қолади.

М.Қошғарий

Сахийлик – кишининг айбини ювур.
Сахий бўл сенга ҳеч сўкинч келмасун.
Сўкинч келар йўлни саховат тижор.
Эгилмас кўнгилни сахий эр агар.
Етилмас муродга сахий эр етар.

Аҳмад Югнакий

Агар душманинг бош уриб паноҳингга келса,
рахм қилиб яхшилик ва мурувват кўрсат.

Душман сендан мурувват ва хайр-эхсон кўрсаю
яна қайтадан душманлик йўлини тутса, унн нарварди-
горнинг ҳукмига топшир.

Яхшиларга яхшилик қилдим, ёмонларни эса ўз
ёмонларига топширдим. Ким менга дўстлик қилган
бўлса, дўстлиги қадрини унутмадим ва унга мурувват,
эхсон, иззату икром кўрсагдим.

Амир Темур

Мурувват – борга бермакдур, емак йук.
Футувват – борга килмакдур, демак йук.

* * *

Меҳмоннинг меҳрин асрагил жон ичра,
Неъмат қалин айла хоини эҳсон ичра.

* * *

Карам ва мурувват ота-оналардир, вафо ва ҳаё
икки эгизак фарзанд. У икковида ҳар қанча равшанлик
билан софлик бўлса, бу икковида шунчалик жинслашиш
ва бирикниш юз берур.

Алишер Навоий

... Ҳотам агар куфр ила топти ҳаёт,
Топти саховат била охир мамот...

... Чунки саховат била бўлди мудом,
Ҳақ анча дузах утини этди харом.

Хожа

Хайрия ҳеч маҳал беиз кемайди, пинхона қол-
майди. Уни қупчилик билмаса-да Аллоҳ Таоло доимо
кўриб ва билиб туради. Ва унга қўл урганни ўз
марҳаматилан баҳраманд этади.

Фозил хожи Зоҳидов

«Меҳр ва мурувват — олий қадрият»

Билимдонлар беллашувини ташкил қилишга тавсиялар

Танловнинг мақсади китобхонларни «Меҳр ва
мурувват», ватанпарварлик, инсонпарварлик, меҳр-шаф-
кат, мурувват ва оқибат, сахийлик, саховат, диёнат,
меҳрибонлик, раҳм-шафкат, хайр-эҳсон ҳақида ёзилган

Қор остида ётган илдиз ҳам,
Тирик, меҳр берган ер билан,
Меҳр бўлсин олтин остона,
Мурувватдан тикланг қошона!

* * *

Қизил ип ҳам аввал эди – оқ,
Сохта рангдан бўлди ялтирок,
Йўлингиздан гадо чикса жим,
Хизр бўлиб, тўсингиз йўлини.
Асо беринг, қалтирок қўлга,
Қўшинг даври, миллатга, элга!
Меҳр бўлсин олтин остона,
Мурувватдан тикланг қошона!

* * *

Бўлингани бури ер хар дам,
Узук гузал-ёқут кўз билан,
Тўксон икки уруғ бир бўлса,
Қўркмас ҳатто, азроилдан ҳам,
Юлдуз бўлиб сочилган халким,
Ким бор, сендай, меҳри улуғ ҳам!
Меҳр бўлсин олтин остона,
Мурувватдан тикланг қошона!
(Шеър кискартириб берилди)

Беллашув 3 босқичдан иборат бўлиб, ҳар бир босқичда баҳолашиб борилади.

Беллашув якунини махсус ҳакамлар маълум балл қўйиш билан якунлайдилар. Бунда шеърларнинг маъно ва мазмуни, айтивчининг ижрочилик маҳорати ҳам эътиборга олинади. Ҳакамлар хайъатига адабиёт уқи-

4-рақамдаги катнашувчи: М. Жувонмардиеваннинг
«Меҳр тафти» шеъри, 2003 йилда ёзилган.

Меҳр ўлчагич тарози йўқдир,
Мисқоллаб, ботмонлаб берар одамга.
Билиб сарфлаганнинг виждони тўқдир.
Хохласа етказар бутун оламга.

* * *

Меҳрдир сарафроз айлагич туйғу,
Кўнгиллар сув ичар унинг боридан,
Аллалаб келтирар кузини та уйку,
Қутқариб ташвишнинг оҳу зоридан.

* * *

Меҳрнинг тафтидан эрийди музлар,
У сўзлар ўқига кўндаланг, қалқон.
Иффаг, садоқат, ҳаётдан сўзлар,
Меҳрдан тоғларнинг тошлари галқон.

* * *

Қаддимни букканди дардли хонишлар,
Кўмакка шай турган меҳрибон меҳр,
Кукунга айланар гамли нолишлар,
Бекиёс, беминнат ундаги сеҳр.

5-рақамдаги катнашувчи: Шамсиддин Садойий-
нинг «Мурувватдан тикланг кошона!» шеъри, 2004
йилда ёзилган.

Бечорани деманг бечора,
У ҳам сиздек яшар бир бора.
Меҳр беринг меҳрталабга,
Кўнгил ўсиб, етсин-фалакка.

асарларни, давлатимизнинг асосий қонуни ва қонун ҳужжатларида акс эттирилаётган инсонпарварликка доир манбаларни изчил ўқишлари орқали кизикишини оширишдан иборат.

Беллашув ўтказишдан олдин фаол китобхонлардан ҳар бири 8-10 кишидан иборат бўлган 2та билимдонлар гуруҳи тузилади. Уларга асосан мактаб, коллеж, лицей ўқувчилари, олий ўқув юрти талабалари, аспирантлар, ишчилар, маҳаллалараро маҳалладошлар, кутубхоначилар киритилиши мумкин.

Беллашув ташкилотчилари билимдонларга бериладиган саволларни тузиб чиқадилар. Сўнгра шу саволлардан айримлари танлаб олинади ва ҳар икки гуруҳга мўлжаллаб қўйилади. Китобхонларда бериладиган саволларга доир адабиётлар тайёр туриши керак.

Беллашувга тайёрланиш жараёнида катнашувчилар ўша манбаларни пухта ўқиб чиқишлари зарур.

Билимдонларнинг эътиборини мустақиллик йилларидаги қонун ва фармонлар, меҳр ва мурувват ҳақида ёзилган асарларга, ҳадисларга, ҳикматлар, ҳикоятлар, хайр-эхсон, саховатпешалик, ахлоқ-одоб, урф-одатларимиз, кадриятларимиз, қўни-қўшничилик мавзусидаги асарларга қаратиш лозим.

Беллашув ташкил қилинадиган жойда, албатта китоб кўرғазмасини ташкилотиш лозим.

Қўйида беллашувга қўйиладиган саволлардан намуналар келтирамиз. Шунга қараб кутубхоначилар, билимдонлар қайси асарлардан ва манбалардан фойдаланишлари кераклигини билиб оладилар.

1. Меҳр ва мурувват тушунчасини изоҳлаб бering?

(Меҳр ва мурувват – улуғ тушунча. Унинг замирида бағрикенглик, ўзаро меҳр-окибатлилик, дўст-

лик, ҳамжихатлик, онла манфаатлари, ёшлар тарбияси сингари катор фазилатлар мужассамдир).

2. Инсонпарварлик тушунчасини изохлаб беринг?

(Инсонпарварлик мазмунан бой ва хулк-одоб қондаларини мужассамлаштиради, яъни, инсонпарварлик кадрияти негизида меҳр-шафкат, мурувват ва оқибат, сахийлик, саховат, диёнат, қаноат, ҳиммат, адолат, сабр-тоқат, тавозе, меҳрибонлик, софдиллик, ростгўйлик, ҳамфикрлик, ҳамкорлик, фаҳм-фаросатлик, зийраклик, ҳожатбарорлик каби ахлокий-маънавий хусусиятлар ўз ифодасини топади).

3. Инсонийликнинг муҳим шартлари нималардан иборат?

(Инсонийликнинг муҳим шартлари – диёнатлик, меҳр-шафқатлик, поклик ва ҳалолликни, ниймон тушунчасини ўз ичига олади).

4. Ислом динида «Қуръон» ва «Ҳадис» унинг ғояларини мужассам этган муқаддас манбалар ҳисобланади. Уларда одамларни ягона Оллоҳга, Муҳаммад алайҳиссаломга эътиқод қилишга қорлаш билан бир қаторда, даъват этувчи ғоялар тарғиб этилган, ана шулар қайсилар?

(Ягона Оллоҳга, Муҳаммад алайҳиссаломга эътиқод қилиш, қорлаш билан бир қаторда, ҳурлик, озодлик, тенглик, яхшилик, сахийлик, мурувват, шафкат, илмли, меҳнатсевар бўлишга даъват этувчи ғоялар тарғиб этилади).

5. «Ҳадис»ларда савоб моҳиятини очиб берувчи фазилатлар қайсилар?

(«Ҳадис»ларда савоб моҳиятини очиб берувчи фазилатлар: ога-она, кексаларга ҳурмат, илмли бўлиш, ҳамкорлик, дўстлик, инсонпарварлик, аёлларни кадр-

3-ракамдаги қатнашувчи: Н.Нарзуллаевнинг
«Хайр-эхсон касидаси» шеъри, 1994 йилда ёзилган.

Тскинхурлик – нопоклик, айбдир,
Жони-тани соғга кун иснод!
Гуноҳга ҳам ботажак, ахир,
Ким бесабаб кул чўзса, хайҳот!

* * *

Ғариблар бошини силаш,
Етимларга меҳр-муҳаббат. -
Ёлғизларни самимий сийлаш,
Конга кучган –
бу тарки одат!

* * *

Мажруҳлар бор, ногиронлар бор.
Эл ҳашари битказали том.
Кичикларга шафкат, ҳукми ёр,
Кексалар – гул хурмат, эҳтиром.

* * *

Ёрдам кулин чўзамиз ҳар гал,
Фурсатни ҳеч пайсалга солмай,
Хайрихоҳлик, саҳобат, азал
Эъозланар она сутидай!

* * *

Одил юрак, покиза виждон,
Барҳаётки, биз бормиз, демак,
Савоб иш деб бағишласак жон,
Эд дуосини олиб яшасак!

2-ракамдаги қатнашувчи: Султон Муроднинг
«Меҳр курсат, мурувват қил» шеъри, 2004 йилда
ёзилган.

Аллоҳ берса сен тоқат қил,
Яхшилиқни ҳўп одақ қил.
Инсонмисан, саҳоват қил,
Меҳр курсат, мурувват қил.

* * *

Саҳоватнинг талаби мўл,
Адолатли, меҳрибон бўл.
Ёлғизларга узатгин қўл,
Меҳр курсат, мурувват қил.

* * *

Яхшиларга омад тила,
Етим-есир бошин сила,
Бор вужудинг, қалбинг ила,
Меҳр курсат, мурувват қил.

* * *

Ғарибларнинг кўнглини ол,
Дардларига сен қулоқ сол.
Уларга сирдош бўлиб қол,
Меҳр курсат, мурувват қил.

* * *

Олим бўлма, бўлгин одам.
Охиратни ўйла ҳардам.
Ҳеч бўлмаса энг сўнги дам.
Меҳр курсат, мурувват қил.

лаш, саховат, ростгўйлик, иффат, нонни эъзоллаш, диёнат, раҳм-шафқат, эътиқод, меҳмондўстлик, меҳрокибат, хайр-эҳсон, тозалик, покизалик, билимдонлик, вазминлик, тадбиркорлик, ҳалоллик, сабр-каноат, ишонч, ҳиммат, бардошлилик, марҳамат, тўғрилиқ, вафо, саҳийлик, садоқат, саботлилик, камтарлик, виторлилик, салоҳият, ҳалимлик, тавозе, ҳас, тежамкорлик, сир саклаш ва шу қабилар жамият маънавий тараққиётини белгиловчи ахлоқий-маънавий омиллар тарзида намоён бўлади).

6. Ал-Джаҳиз ўзининг қайси асарида инсонларда учрайдиган ҳасисликни саҳийликка қарама-қарши ёмон фазилат сифатида танқид қилган?

(Ал-Джаҳиз ўзининг «Ҳасислик ҳақида китоб»-ини яратиб, инсонларда учрайдиган ҳасисликни саҳийликка қарама-қарши ёмон фазилат сифатида танқид қилган).

7. Қуйида келтирилган ҳикматлар қимнинг қаламига мансуб?

Кичкина мурувват энг латиф ва энг ёқимли бўлади, худди озгина сув энг ширин ва мазали бўлгандай.

Қимки одамлар қалбларини овлайман деса, унга эҳсон ва мурувват қилларини сеинши, фазл ва олижаноблик тузоқларини қўйинши керак.

(Қомусий олим Абу Бакр ал-Хоразмийнинг қаламига мансубдир).

8. Қуйида келтирилган ҳикматлар қимнинг қаламига мансубдир?

Одамгарчилик (мурувват) кишининг ўзи, уруғ-аймоғи ва ўз аҳволига таъсир этиши билан чегараланади. Мардлик эса (футувват) ундан ҳам устун бўлиб, ўзидан ташқарига ҳам ўтади. Мурувватли мард киши

узининг халимлиги, мулойимлиги, иродаси мустахкам-
лиги, камтарилилиги туфайли танилиб, гарчи у шу
мартабага, унинг ахлидан булмаса хам олий даражага
кўтарилади. У насл-насаб жихатидан эмас, балки ҳақли
равишда хурмат қилинади.

(Буюк комусий олим, файласуф, педагог Абу
Райхон Берунийнинг ҳикматлари).

9. Қуйида келтирилган парча кимнинг қаламига
мансуб?

Аё дуст биликлик изин излагил,
Мабодо сузласанг, билиб сузлагил.
Мактансанг сахийни топиб сузлагил,
Бахилга қаттиқ ёй ўкин кўзлагил.
Барча тил сахийнинг мактовин айтур.
Сахийлик кишининг айбини ювур.
Сахий бўл сенга ҳеч сўкинч келмасун,
Сўкинч келар йўлни саховат тижур.
Эгилмас кўнгилни сахий эр агар.
Егилмас муродга сахий эр егар.
Бахилликни мактар тил борми, кани?
Сахийликни эса хос хам эл мактар.
Барча молин сотди сано олди, кўр.
Тирилди кетма-кет шухрати билан.
Дунёда эзгу от ундан қолди, кўр.

(XII-XIII асрларда яшаган йирик шоир ва олим,
туркийзабон ижодкор, атоқли сиймолардан бири Аҳмад
Югнакийнинг насиҳатларидан).

10. Йирик тасаввуфий тарикат вакилларида
қайси бири ўз қўл кучи билан кун кўришини, ёқтирган,
тошган-тутганларини етим-есирларга, бева-бечораларга
инъом этган?

(Ҳожа Муҳаммад Баҳоуддин Накшбанд).

Куйида беллашувда айтиладиган шеърлардан
намуналар келтирамиз.

1-ракамдаги катнашувчи: М. Ўсаркуловнинг
«Меҳр» шеъри, 2001 йилда ёзилган.

Армонин аритар меҳр ёгдуси,
Меҳрдир кўнгилнинг оппоқ туйғуси,
Меҳрдан мунаввар дилнинг кўзгуси,
Меҳрдан яраган инсон орзуси.

* * *

Меҳрдан сув ичган орзулар оппоқ,
Шу меҳр туйғайли қалблардир қайноқ,
Меҳрсиз инсоннинг кўнглидир мудроқ,
Меҳр ёгдусидан кўнгиллар қувноқ.

* * *

Юракни ранж, алам этмасин вайрон,
Меҳрга талпиниб яшайди инсон,
Дилхаста одамга меҳрдир дармон,
Меҳрла баркамол эътикод, иймон.

* * *

Мен нечун куйламай меҳрни ахир,
Меҳрсиз бу ҳаёт туюлар тахир,
Юракни эзмасин ғазаб ва қаҳр,
Меҳру оқибатла гузалдир даҳр.

* * *

Меҳримиз жуш урсин нисоли дарё,
Меҳрсиз кўнгиллар кемтикдир гўё,
Меҳр ёгдусидан дилларда зиё,
Ёзганларим эмас афсона, руё.

лиги, уларнинг киска-туликлиги ҳам эътиборга олинади. Ҳакамлар ҳайъатига диншунослар, тарихчилар, сиёсатшунослар, файласуфлар, адабиётшунослар, шифокорлар, ҳуқуқшунослар, шоир ва ёзувчилар, журналистлар, шунингдек, хотин-қизлар қўмитаси раҳбарлари, «Меҳр-шафқат ва саломатлик», «Меҳрибонлик», «Нуроний», «Ногиронлар», «Ногиронларга ижтимоий ёрдам» каби жамғармалар ва жамият вакиллари, «Меҳрибонлик» уйлари раҳбарлари киритилади. Ғолибларни совғалар билан тақдирлаш тавсия этилади. Совға тариқасида китоблар, гуллар ва эсдаликлар топшириш мумкин.

«Меҳр ва мурувват» мавзуси ўзбек шеърлярида Шеърхонлик беллашувини ташкил қилишга тавсиялар

Танловнинг мақсади китобхонларнинг шоирларимизнинг «Меҳр ва мурувват» мавзусида, яъни адолат, тўғрилиқ, виждон, ор-номус, ирода, матонат, хайр-эхсон, яхшилик ҳақида ёзган шеърларини изчил ўқишлари орқали кизикишларини оширишдан иборат.

Беллашув ўтказишдан олдин фаол китобхонлардан 5 кишидан иборат гуруҳ тузилади. Гуруҳга асосан мактаб, коллеж, лицей ўқувчилари, талабалар, ишчилар, кутубхоначилар киритилиши мумкин.

Беллашув ташкилотчилари қатнашувчиларга бериладиган шартларни тузиб чиқадилар, сўнгра ҳар бир қатнашувчига рақам берилади. Беллашув қатнашчилари айтмоқчи бўлган шеърнинг мавзусини, муаллифини, агар имкон бўлса қачон ёзилганлигини билиши шарт.

Беллашув ташкилотчиларига тадбир ўтказиладиган жойда китоб кўргазмасини ташкил қилишни тавсия этамиз.

11. Куйида келтирилган манба кимнинг қаламига мансуб?

Менга ҳасад қилиб, ўлдиришга қасд қилган кишиларга шунчалик совға-инъомлар бериб, муруввату эҳсон кўрсатдимки, бу яхшиликларни кўриб, хижолат терига гарк бўлдилар. Ҳамниша менинг розилигимни олиб иш тугган дўстларим олдимга наноҳ тилаб келганларида, уларни ўзимнинг бахту давлатимга шерик билиб ҳеч қачон улардан мол-мулк ва тирикчилик ашёларини аямадим.

(Амир Темурибратларидан намуна).

12. Қайси мутафаккир ўз даромадини хайрли ишларга сарфлаган?

(Ўзбек халқининг буюк фарзанди, мутафаккир, давлат арбоби Алишер Навоий даромадини кўп қисмини хайрли ишларга сарф қилган. Биргина Ҳирот шаҳрида ўзининг жамғармаси ҳисобидан қанчалан-қанча бинолар, ишоотлар барпо этган. Инжил каналининг жануб томонида катта тиббиёт ўқув юрти ва шифохона барпо эттирган, уларга таниқли табиб ва доришуносларни жалб этган. Ихлосия мадрасаси ёнида катта сарой қурдириб, ундаги меҳмонхонада камбағал бева-бечораларни текин оват билан таъминлаган. Мухтож кишиларга ҳар йили икки минг иўстин ва кийим-кечак тарқатган. Тарихчи Хондамир Навоий 52 работ, 20 ҳовуз, 16 кўлрик, бир қанча тўгон, арик, ҳаммом, масжид-мадрасаларни қурдирганини эслатиб ўтган).

13. Куйида келтирилган парча кимнинг қаламига мансуб?

Издар эсанг қору бор факрмаскан бўла кўр.

Бор мискинларга чун ҳақ ҳасратинда қорубор.

* * *

Айлагил доим тавозуъ яхши от издар эсанг,
Ким тавозуъ пеша килганлар булбдур номдор.

* * *

Марл-н маъно уя эрур килса тавозуъ борчага,
Чун сарафканда булур шохеки, булур мевалор.
(Уз даврининг йирик санъаткори, дунёвий ада-
биётнинг кўзга кўринган вакили Хофиз Хоразмийнинг
китабларидан).

14. Қуйида келтирилган манба қайси муаллиф-
нинг асаридан олинган?

Хар бандан саодатманлким, оллон таоло ани
салтанат саририни мушарраф килди, ул саодатлиг
подшоҳга вожиб ва лозимдурким, уз тафаккур тааллуки
бирлан мулоҳаза килиб билгайким, бу давлату нусратни
менга ким иноят килибтур. Ул давлатнинг шукрини
билиб, онинг хизматини ва тоатини сидку ихлос бирлан
машгул бўлиб, фуқаро ва мискин ва бенаво ва мухтож-
лардин хабардор бўлиб аларга лутфу шафкат макомида
бўлгай.

(Машхур ўзбек шоири, мутафаккир ва амалий
ахлоқ назариётчиси Пошшоҳўжа Абдулваххобҳўжа ўгли
Хожанинг «Мифтоҳ-ул-адл» асаридан олинган).

15. Қуйидаги мисралар кимнинг қаламига
мансуб?

Очук кўдлик, кушода юзли бунил,
Муруватлик мулойим сўзли бўлгил,
Мулойим тил билан бехарбу безарб,
Бировни келтирурлар шарқдан гарб,
Сучук тилдир ажиб ганжи муаззам,
Ато килгон ҳеч бўлмагай кам...

Хали ҳеч ким унга қўймаган хайкал,
Меҳр деб аталган сулув санамга.
Тан келолмас ҳатто унга Тоғмахал,
Меҳрни ёзганман жону танамга.
(М.Жувонмардневанинг «Меҳр тафти» шеъри).

29. Қуйида келтирилган парча қайси дostonдан олинган?

Яхшиликдан ажратмагил дилингни,
Ҳам яхшилик устун килар қўлингни,
Мискиларга сарф айла бер пулингни,
Мен сенинг қурбонинг булай Эрали.

Куч-қувватни ғойиблардан тилагин,
Ғарибларнинг манглайини силагин.
Сен улардан олтин-дуо тилагин.
Дуо олтин булур, билгил, Эрали.
(«Эрали ва Шерали» дostonидан олинган).

30. «Меҳр-мурувват маданияти» мавзусида нашрдан чиққан рисоланинг муаллифи ким?

(Шавкат Қурбоноянинг «Меҳр-мурувват маданияти» номли рисоласи яқинда нашрдаи чиқди. Ушбу рисола «Меҳр ва мурувват» йилига бағишланган бўлиб, унда ўзбек халқига ҳос фазилатларнинг энг ёрқин қирраларидан бўлмиш меҳр ва мурувват, меҳр-оқибат туйғусининг илдиэлари, миллий урф-одатлар ва анъаналаримизнинг маънига сингиб кетган. Айни пайтда мамлакатимизда қарор топган инспонпарварлик сиёсатининг ўзагини ва миллий истиқлол ғоясининг тамойилларидан бирини ташкил этиши ижтимоий педагогик нуқтаи назарда баён этилган).

Беллашув якунини махсус ҳакамлар маълум балл қўйиш билан якунлайдилар. Бунда жавобларнинг тўғри-

* * *

Меҳр – оддий саломдир,
Энг табаррук каломдир.
Яратганнинг неъматини,
Тухфасини, зур инъомдир.

(Юқорида келтирилган парча Искандар Раҳмоннинг «Меҳр» шеърини олинган).

Меҳр – булок, жилгадир.
Куйилар кўл, дарёга.
Эл-юрт ундан сув ичар,
Чикар уммон, дунёга.

* * *

Меҳр – дарё бўлмаса,
Биёбондир гулистон.
Қуриб Орол мисол
Озор чекар тирик жон).

26. Ҳозирги кунда қайси шоирлар ижодида Ватанга меҳр, инсоннинг бир-бирига меҳрли бўлиши, дўстга меҳр, ота-онага меҳр ва мурувватли бўлиш ҳақидаги шеърлари кўп?

(Ўзбекистон Қаҳрамони А.Орипов, Ўзбекистон халқ шоири Н.Нарзуллаевларнинг шеърларида бу мавзунинг масалалари кўп қаламга олинган).

27. Келтирилган ушбу тўртлик кимнинг қаламига мансуб?

Биродар, тушмадим мен ҳам осмондан,
Сен ҳам келмагансан бирор томондан.
Бир юртининг фарзанди иккаламиз ҳам,
Зуваламиз битта, Меҳр бир жондан.
(А.Ориповнинг «Меҳр» шеъри).

28. Ушбу мисраларнинг муаллифи ким ва шеърининг номини айтинг?

(Ўзбек мумтоз адабиётида тасаввуф адабиёти анъаналарини изчил давом эттириб, ўзига хос мактаб яратган адиб, шоир ва мутафаккир Сўфий Оллоёрнинг каламига мансуб).

16. «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонун қачон қабул қилинди?

(Юртимиз мустақиллигининг илк йиллариданок «Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида» ги Қонун 1991 йилда қабул қилиниб, муҳтож одамларни давлат томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг миллий моделини шакллантиришга асос солинди).

17. Қайси қонунда, етим болалар ва ота-онасининг ҳомийлигидан маҳрум бўлган болаларни; жисмоний ёки рухий ривожланишида нуқсонли бўлган болалар ва ўсмирларни; ижтимоий ёрдамга ва тикланишга муҳтож бўлган шахсларни ижтимоий ҳимоя қилиш ва ўқитиш борасида таълим ҳамда васийлик органларининг бурч ва вазифалари белгилаб берилган?

(1997 йил 29 августда қабул қилинган «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 22-24 моддаларида).

18. Қуйида келтирилган манба Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қайси бўлими ва қайси бобида акс эттирилган?

Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, болаларга бағишланган хайрия фаолиятларни рағбатлантиради.

(Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг учинчи бўлими, XIV боби, 64 -моддасида).

19. «Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти тўғрисида»ги Фармон қачон эълон қилинган?

(«Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти тўғрисида»ги Фармон 1992 йилнинг 28 майида эълон қилинди).

20. «Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти» қачон Халқаро Қизил хоч ва Қизил ярим ой жамиятлари федерациясига аъзо этиб қабул қилинган ва бош мақсали нималардан иборат?

(«Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти» 1995 йилнинг декабрида Халқаро Қизил хоч ва Қизил ярим ой жамиятлари федерациясига аъзо этиб қабул қилинди. «Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти» ходимлари, фаоллари, волонтерларининг ҳамда Халқаро Қизил хоч ва Қизил ярим ой ҳаракатининг бош мақсали, етти тамойили – инсонпарварлик, ҳолислик, бетарафлик, мустақиллик, ихтиёрлик, ягоналик ва умумийликка амал қилган ҳолда ёрдамга муҳтож инсонларга қўмаклашншдан иборат).

21. «Меҳр - шафқат» коллежининг фаолияти ҳақида нима биласиз?

(«Меҳр - шафқат» — бу тиббий-ижтимоий йўналишдаги ягона ўрта касб-ҳунар ўқув юртидир; ушбу тиббий илм даргоҳида 300 дан зиёд йигит-қизлар ўқийдилар. Коллежда ўқта: тиббий-ижтимоий, педагогика ва иқтисодий бўлимлар бор. Коллеж кексалар пансионати, 23-сонли болалар уйини, ногирон болалар уйини ўз оталигига олган).

22. Қуйида келтирилган мисрлар қимнинг шеърдан олинган?

Ҳар киши кўнгил шифосин

меҳру мурувватдан топар.

Қалбга ҳамдардлик сафосин

меҳру мурувватдан топар.
Бирнга ун бергайдур Аллох
килса ким эхсон агар,
Ул киёматлик гизосин
меҳру мурувватдан топар.

(Исмоил Махмуднинг «Меҳру мурувватдан топар» шеъри).

23. Ушбу мисралар кимнинг каламига мансуб ва шеърни давом эттиринг?

Омонатдир утаётган ҳар дам, ҳар он.
Сўнар бир кун юракдаги ўт, тугён,
Ҳаётингда бўлиб қолса гар имкон
Меҳр курсат, мурувват кил, мурувват.

(И.Тўхтамишевнинг «Меҳр кўрсат, мурувват кил» шеъри).

Кимдир чўқар ногаҳонда ўй, ғамга.
Сигмай қолар бу ҳудудсиз оламга,
Кўни-кўшни, қули қалта одамга,
Меҳр курсат, мурувват кил, мурувват).

24. Ушбу мисраларнинг муаллифи ким ва шеърнинг номи нима?

Меҳр-шафқат йўкотар кўнгилининг зангларини,
Меҳр гўзал қилади турмушнинг рангларини.
Меҳрсиз бўлганларда туғилар ёмон ният,
Меҳр покиза қилар кишилар онгларини.
(Тўра Жуманнинг «Меҳр ҳақида» шеъри).

25. Келтирилган ушбу парча кимнинг шеърдан олинган ва шеърни давом эттиринг?

Меҳр асли нимадир?
Гавҳар тўла кемадир.
Лангари – жон, нймондир,
Бандаргоҳи – виждондир.

Бошловчи: Раҳмат. Мана гиёҳвандлик ҳақида анча тушунчага, гиёҳвандлик ва унинг аянчли оқибатлари ҳақида барчамиз тасаввурга эга бўлдик. Келинг, ҳозир ёшлар орасида гиёҳвандлик ва унга қарши кураш чора-тадбирлари ҳақида сўзлаб беришни Ибн Сино халқаро жамғармаси қошидаги «Гиёҳвандликнинг олдини олиш маркази» ходими _____дан илтимос қиламиз. Марҳамат!

Ассалому алайкум! Гиёҳвандлик иллатига қарши курашиш барчамизнинг олдимизда турган бош вазифалардан биридир. Агар гиёҳвандлик муаммоси билан шугулланган барча ташкилот ва уюшмалар қучи бирлаштирилса, ёшларнинг буш вақтини мазмунли ўтказиш ва уларни нш билан таъминлаш муаммоси ҳал этилса, агар оммавий ахборот воситаларида «ниво ёки тамакининг энг зўр нави»ни реклама қилиш ўрнига гиёҳвандликнинг оқибати ва зарарлари ҳақида фақат халқаро гиёҳвандликка қарши курашиш кунинда эмас, ҳар кунин ахборот-тарғибот ишлари олиб борилса, мактаб ва маҳаллалар ҳамкорлиги яхши йўлга қўйилса, шифокорлар, участка инспекторлари, дин пешволари, рухшунослар бу ишга жалб этилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Гиёҳвандликка қарши кураш борасида Ўзбекистон ҳамдўстлик мамлакатлари, Германия, Исроил, Туркия билан шартномалар имзолаган...

Бошловчи: Марокли суҳбатингиз учун раҳмат. Дарҳақиқат, асримизнинг бу вабосига қарши кураш йўлида қучларни бирлашгирмасак кўзланган мақсадга эришиш қийин. «Бир болага етти қўшин ота-она» деган мақол бежиз айтилмагзи, бугун биз бепарво бўлган бола эртага ўзимизнинг фарзандимизни ҳам шу машъум оғу қонига тортмаслигига қафолат йўқ! Шунинг учун оғох бўлайлик.

Хурмагли конференция иштирокчилари ва китобхонлар! Бугун сизлар билан биргаликда гиёхвандлик ва унга қарши кураш ҳақида кўпгина маълумотларга эга бўлдик. Уйлаймизки, бундай конференцияларни ўтказиб туриш фойдадан холи эмас. Шу мавзуга бағишлаб адабиётлар кўргазмасини ҳам ташкил қилганмиз. Энди сизларни ундан фойдаланиш учун таклиф қиламиз.

«Гиёхвандлик – давр офати» мавзуси бўйича китоб кўргазмаси тайёрлашнинг тахминий режаси
Кўргазма 3 ёки 4 бўлимдан иборат бўлиши мумкин.

1. Гиёхвандлик ҳаёт душмани

Жаҳон давлатлари ва халқаро ташкилотлар диққат-эътиборини давримизнинг умумбашарий муаммолари бўлиши—халқаро терроризм, экстремизм, наркобизнес, контрабанда, экологик офатлар ва болалар ўлимига қарши курашишга сафарбар этили зарур

И.А.Каримов

Бу бўлимга бугунги кунда наркобизнес, гиёхвандлик ва унга қарши кураш ҳақидаги адабиётлар кўйилади.

2. Кўрмайин босдим тиканини...

*Бошингни ҳар бади келса,
Бирвагон эмас, ўзингдан кўр!
Кўшиқдин*

Бу бўлимга гиёхвандлар орасида кўпчиликни ташкил қилаётган ёшлар, уларни гиёхванд моддаларни бир маротаба истеъмол қилиб ёки ҳидлаб кўриб, шу